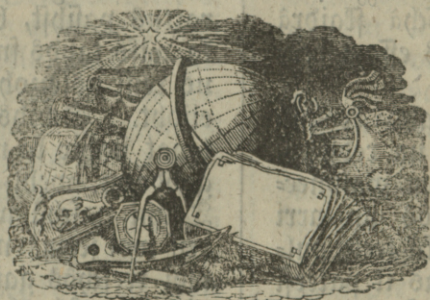

Pasaule

un

dauds no ta, kas pasaule atrohnams.

Par mahzibu un derrigu laikakawekli,
preekšč semneekem.

3. grammatika. Ar 11 bildehm.

Maksa 20 kap. sudr. — Kas 10 no schim grammatinahm pehrf, dabu 1 bes maksas.

Dehrypatâ 1854.

Driffketa un dabujama pee H. Laakmanna.

I. Stha pamahzifhana par pasauli.

5. Sahjejas-swaigsnes.

Pasauli apluhkodami mehs lihds schim no muhsu Semmes, faules un mehness effam runnajufchi. Taggad mettisim azzis us swaigsnehm, ko mehs jau daschâ flaidrà nakti jauki mirdsoht pee debbes effam red-sejufchi.

Gan daschs lassitajs buhs kahdâ krohna fwinnamâ-deenâ pilstata bijis un redsejis, ka tur wakkara, kahdam augtam waldnee-kam par gohdu wiffôs lohgôs un arri preeksch dascheem nammeem laukâ leelu pulku fwetschu eededsina, un ka tas it pateefi lohti jauki is-flattahs. Weena swezzite tur par ohtru gaischaka israhdahs un azs lehti neapniht us tahdeem laipnigeem ugguntineem raugotees. Bet zil masinas irr wiffas tahdas tauku= woi arri waskafwezzites ko zilweki eededsina, prett winnahm mirdsedamahm swezzehm, tahm tuhksfoschu tuhksfoschahm swaigsnehm kas Deewam par gohdu flaidrà gaisâ, nakti pee debbes spiggulo.

Wiffas swaigsnes pee debbes mahziti laudis jau fenn laikôs diwi leelâs schkirras eedallijufchi. Pee tahs weenas schkirras winni tahdas swaigsnes rehkina, kas gaddu no gadda il naktis zitta no zittas weenâ tahlumâ paleef un mums tâ rahdahs, it ka ne no weetas nekustetu. Kautschu arri winnas zaur muhsu Semmes aplahrt-greefchanahs leekahs brihscham uslezsoht un brihscham atkal noeihoht. So lassitajs atminnefees jau muhsu pirmâ grahamatinâ mahzijeas, ka ir faule us weetu stahw bet zaur Semmes greefchanahs mums tomehr rahdahs, it ka winna rihtôs agri ais kahda

tabla mescha uslehktu un katra wakkara ar saweem selta starreem juhrâ eegahstohs. Tapat irr ar stahwofchahm=swaigsnehm. Kats no mums, lai tas arri tiklai pahru tahdu swaigsnu, woi feetinu, woi greisnohs rattus pasihst, buhs jau daudskahrt redsejis ka wifs tahds swaigsnu pudduritis rahdahs us reisi uslezsoht un sawâ laikâ atkal noeihoht. Schihs swaigsnes wehl schodeen tapat stahw ka mehs winnas preeksch dauds gaddeem, wehl puischeki buhdami redsejam. Tanni paschâ weeta tur mehs winnas toreis woi seemâ woi wassarâ, pirmôs, ohtrôs woi treschôs gailôs pahr flehtes gallu woi ais rijas tschukkura zittu mirdsedamu swaigsnu starpâ eeraudsijam, mehs tahs wehl taggad tanni paschâ naktis= un gaddalaikâ atrohnam. Schihs swaigsnes laudis tadeht par stahwofchahm= jeb us weetu stahwedamahm=swaigsnehm kosaukufchi.

Pee tahs ohtras leelas schkirras tahdas swaigsnes peederr, kas ne kad us weetu nestahw bet ar ween us preekschu eet. Schihs swaigsnes tadeht gahjejas-swaigsnes fauz. Ja tahda gahjeja-swaigsne, ka lihdsibas deht ta ko swaigsnu prattigi Jupiteri fauz, isgahjufchâ nakti diwu zittu pasihstamu swaigsnu starpâ redseta, tad winnu pehz kahdu laiku wairs tanni weeta neatradidhs, bet winna schihs sawas pirmas kaiminenes atstahjufe, tad atkal starp zittahm mirdsedamahm swaigsnehm ar sawu spohschumu greisnofees. Tahdas gahjejas-swaigsnes leekahs ka winnas par laika kawekli no weena swaigsnu pulzina pee ohtra eetu apzeemotees. No schihm swaigsnehm it ihpaschi wehrâ leekams ka winnas:

Pirmâ kahrtâ: pehz mehnefs, muhsu Semmei tahs tuwakahs.

Ohtrâ kahrtâ: ka winnas leelôs, woi appatôs woi arri eegarenôs rinkôs zittas ihfakâ zittas garrakâ laikâ fawu zettu ap fauli teff. Stahwofchas-swaigsnes to nedarra bet weenumehr tanni paschâ weetâ paleef kur bijufchas. Tikkai gabjejas-swaigsnes brihscham fchur brihscham tur pee debbes welwes eerauga.

Trefchâ kahrtâ: ka winnahm tapat kâ muhsu Semmei un mehnefi, newaid wis paschahm fawus gaischums, bet tahs arri no faules apspihdetas tikkai zaur to atspihdu muhsu azzim gaischas rahdahs. Zo kautschu faule nakts-laikâ ohtr-pufß Semmes preefsch muhsu azzim paslehypta, tad winnas gaischi starri tomehr leelâ debbesklaijumâ isplat-tahs, dauds tahlas jo tahlas weetas ap-gaismo un arri muhsu gabjejahm-swaigsnehm fawu spohschumu dohd. Katra tahda gabjeja-swaigsne irr leela appata lohde, kas tapat kâ muhsu Semmei apfahrt fawu affi gresdamees, fawu zettu ap fauli teff. Ar-iridsan no fchihm swaigsnehm tikkai ta prett fauli greefta pufse katru reis gaischi spihd, kur winnu ohtras pufses tur pretti nakts un tumfiba apklahj. Tadeht pee gabjejahm-swaigsnehm us to paschu wihsfi ka pee mums deena ar nakti mijahs.

Zettortâ kahrtâ: ka gabjejas-swaigsnes nepaleef wis no faules weenumehr weenadâ tahlumâ. Wirs winnahm tahdeht arri ka wirs muhsu Semmes gadskahrtas: iuseema un waffara pahrmainahs.

Tadeht faule patte newarr gabjeja-swaigsne buht; jo tad buhtu arri faulei paschâi apfahrt few rinkâ apfahrt jatell; winnai tad buhtu deena, kad ta patte few apspihd un nakts kad ta fawus gaischus starrus patte few atrauj. — Lai wirs faules gads-kahrtas warretu zeltees, winnai paschâi prett few wehl buhtu daschdaschadi jaisgrohsahs. Bet tâ no faules dohmaht buhtu pateefi it leela mukliba. — Swaigsnu prattigi tadeht jau fenn atfinnufchi ka faule us weetu stahw, bet muhsu Semmei lihds ar dauds zittahm gabjejahm-swaigsnehm gresdamees ap fauli

teff. Arri pee muhsu Semmes mehs wiffu tâ atrohnam kâ to augfcham tannis Arâs kahrtâs isfazijam. Tadeht mehs tad arri Semmi paschu par gabjeju-swaigsni turram. Za tik tahds spehtu zittu kahdu gabjeju-swaigsni fasneegt un wirs winnas stahwedams muhsu Semmi apluhkoht, tad winna tam ta leela tahluma deht, arri kâ masa, spohscha swaigsnite — lai arri tik leela kâ muhsu wakkara-swaigsne — isflattitohs. Zo tas tahlums paleef weenads, lai mehritu no mums lihds kahdu swaigsniti woi no tahs paschas swaigsnes lihds muhsu Semmi. Tadeht arri newaid taifniba ko daschi laudis fakka, ka brihscham weena brihscham atkal ohtra gabjeja-swaigsne par muhsu Semmi un par wiffu kas wirs Semmes noteef, pahrwaldohht u. t. j. pr. Zo tad weena gabjeja-swaigsne par ohtru walditu, un arri muhsu Semmei par zittu kahdu buhtu jawalda, no ka mehs it ne ko wehl ne effam mannijufchi. — Arri zitti fakka ka zaur to, ka katru gaddu weena gabjeja-swaigsne muhsu Semmi pahrwaldohht, ikreis pehz 7 gaddeem pee mums wiss us to paschu wihsfi noteefohht ka preefsch 7 gaddeem bijis; — bet tad waijabetu buht tikkai 7 gabjejahm-swaigsnehm, jo mehs ar fikereem jau 23 tahdas swaigsnes effam redsejufchi, bes ka mehs mehnefi winnahm peerehkinam. Zo mehnefs jau eefahkumâ par mehnefi raddita un paleef par mehnefi. Pee muhsu gabjejahm-swaigsnehm peederr:

Merkurs, ko muhsu lassitaji gan wehl nebuhs redsejufchi. Zo winsch teff itin masâ rinkâ ap fauli un winnai tik tuwu, ka winsch rihtôs ihfi preefsch faules lehf-schanas uslez; un winnu tadeht, rihta-gaischuma labbad pee mums ne mas nedabbu redseht. Tapat winsch arri wakkarôs ihfi pehz faules noefschanas noeet un lihds ar deenas-gaismu nosuhd. Merkurs kautschu faulei pufstreschureis tuwaki ne ka muhsu Semme, tad tomehr wehl 8 milion juhdeses tahlu. Gaddam wirs fcho swaigsni tik 88 deenas, jo schinni laikâ winna fawu zettu apfahrt fauli beids, un tad gads pa gallam. Schi swaigsne 16 reis masata ne kâ muhsu

Semme un tadeht fawu zekku apkahrt fauli drihsak pabeids ka winna faulei tuwaku un masaka riuki eet.

Venus jeb muhsu rihta- un wakkara- swaigsne, ko jau gan katrs no muhsu lassitajeem daudfkahrt buhs apluhkojis. Schi swaigsne eelsch 224 deenahm fawu zekku ap fauli pabeids. Rihtos winna pahru stundu preeksch faules lehfschanas uslezz un wakkaros ne ilgi pehz faules noefchanas nosuhd. Tadeht winnu par leelo rihta- un wakkara- swaigsni eesaulufchi. Bet Venus tomehr neikkatra gadskahrtà tanni minnetà laikà uslezz un noet, bet daschureis tikkai pehz faules lehfschanas lezz un faules gaischuma deht muhsu azzim neredsama paleek. Ta schi swaigsne tad zauru deenu faulei pakkat eet, ta leela gaischuma deht preeksch mums paflehpta paleek un tikkai wakkara, kad faule nogahjufe, fawà jaukà spohschumà pee debbes spigguto.

Schi gahjeja-swaigsne irr ta weeniga starp tahm zittahm, kas muhsu Semmei tahdu gaischumu dohd, ka no winnas, ka no faules jeb mehnes gaischuma ehna nomannama. Das no ta zekkahs ka schi swaigsne lohti tuwu pee muhsu Semmes, daschreis tikkai 6 miljoni juhdsu, kur pretti faule patte 21 miljoni juhdsu no muhsu Semmes tahlu irr.

Schih rihta-jeb wakkara-swaigsnes spohschums katrureisi weenads neiskattahs. Brihscham winna pahroleku lohfschi mirds, brihscham atkal rahdahs it ka tumfchaka un masaka paliktu. Swaigsnu prattigi ar fa-weem kihkereem jau arri fenn isdibbinajufchi no ka wirs schih swaigsnes tahds neweenads gaischums zekkahs. So ar Venus eet gandrihs ka ar mehnes, kas tapat fawu gaischumu no faules dabbu un tadeht brihscham pilna, brihscham puffe brihscham masà mallina gaischa redsama. Ka tas nahkhs to jau gan ikkatrs pats fapratihhs. So ta swaigsne irr appata ka lohde un tadeht faule tikkai winnas weenu puffi warr apspihdeht. Skaidratu isstahstischamur par to ka mehnes-greeschi zekkahs, lassitajs jau muhsu ohtra grahmatina buhs atrad-

dis. Pee Venus warr tadeht arri gad-ditees ka faule ne wissu winnas weenu puffi bet wehl masaku daklinu apspihd zaur ko winnas gaischums muhsu azzim brihscham masaks rahdahs. Bet swaigsnu prattigi, kas muhsu rihta-swaigsni ar kihkereem apluhkojufchi no winnas wehl dauds brihnumus stahsta. Winni tur tapat kalnus un leijas mannijufchi ka wirs muhsu Semmes. Un kautschu Venus masaka ne ka Semme, tad tur tomehr 4 lihds 5 reis augstaki kalni ne ka pee mums. Ka swaigsnu prattigi zaur leelu gudroschamur pat wirs daschahm tahlahm swaigsnehm kalnu augstumu spehj aprehknaht, par to jau ohtra grahmatina runnajam kur no mehnes kalneem stahstijam. Das mums jau brihnischkigs preeks, tumfchà nakti ar kihkerei gaisà tahdu fwe-schu Semmes-lohdi apluhkoht, kas 6 miljoni juhdsu tahlu irr. — Bet wehl wairak mehns wissu preezatohs, ja tahdus fwe-schus kalnus un meschus wirs tahlas swaigsnes bes kihkera warretu eeraudsiht un it ihpafchi, ja warretu wissus tohs lohkus un tahs pukkites apstattitees kas wirs teem kalneem aug, kahdi swehri tur mahjo un kahdi gan-nami pulki appafschà pee kalna sattà sahlè barrojahs. Ja warretu wissus tohs winnas Semmes eedschwotajus apluhkoht, ka tee isstattahs, ka gehrbuschees, ko strahda un ar kahdeem eerohtscheem tee fawus laukadarbus padarra. —

Bet kur tahdas leetas ar plikkahm azzim redsehs, ko ne ar kihkereem ne warr farredseht! Merkurs un Venus irr tahs diwi pasihstamas gahjejas-swaigsnes kas starp fauli un muhsu Semmi fawu zekku teff. Uis muhsu Semmes, tahlaku no faules, wehl trihs jau fenn pasihstamas gahjejas-swaigsnes, ka wahrdi irr: Mars, Jupiters un Saturns. Bes schihm peezahm jau minnetahm gudri swaigsnu-apluhtotaji schos laikos wehl 17 gahjejas-swaigsnes pee debbes eeraudsiufchi, ka wahrdu tee nosaulufchi: Wlora, Iris, Ebe, Diana, Pallas, Zeres, Suno, Westa, Ustre, Uranus un t. j. pr. Cefam tahlak stahstam schè jajauta: ko dohma mihtajs lass-

tajs? woi buhfi labbi wehrâ lizzis to schin-
nis lappinâs no swaigsnehm stahstijam? —
Daschs labs kas bes apdohma lassijis sche
gan pakausi lassijis, nesinnadams to atbit-
deht. Bet arri netruhfs usmannigu lassitaju
kas eesaukfees: meh's wissu ittin labbi effam
galwâ paturrejuschy! Meh's no gabhejahm-
swaigsnehm lassijam.

Grahmatas rakstijajs: Nu woi sinnet
wehl kâhdas swaigsnes meh's par gabhejahm-
swaigsnehm nosauzam?

Lassitajs: „gan sinnam! Pee gabhejahm-
swaigsnehm meh's 23 tahdas swaigsnes rehki-
nam, kas leelôs, woi appatôs woi eegarenôs
riukôs, kâ muhfu Semme, sawu zekku, ap
fauli tekk un ne kad ne apstahjajs.“

Grahmatas rakstijajs: woi arri atminnet
wehl kâ meh's tahs gabhejas-swaigsnes pee
wahrdeem nosauzam?

Lassitajs: „Skaidri wehl atminnam.
Meh's eesahumâ no Merkura un Venus
lassijam no kurrâhm ta pehdigi minneta, kâ
muhfu leela rihta-swaigsne mums jau fenn
pasihstama u. t. j. pr.“

Ar to faldu zerribu kâ gan dauds tahdu
raffees kas tâ ar apdohmigu prahdu schijs
grahmatinas lassijis, rakstijajs ar preezigu
firbi wehl wairak par gabhejahm-swaigsnehm
stahstijis. Ta tuwaka gabheja-swaigsne pehz
Venus jeb, ja pehz ta tahluma grihb rehki-
naht, ta 3 scha no faules, irr: Muhfu Sem-
mes = lohde ar sawu mehnesi. Muhfu Sem-
me irr 21 miljoni juhdsu no faules tahlun
tomehr no schijs paschas faules ta sawu gai-
schumu kâ sawu siltumu dabbu. Semme wee-
nâ gaddâ jeb eeksch 365 deenahm, 5 stundahm
48 minutehm un 51 sekundehm weenreis ap
fauli tekk, un prohti tahdu garru zekku, kas
131 milion juhdses istaifa. Kas no muhfu
Semmes par winnas leelumun un aplahrt-
greeschanahs buhtu stahstams, lassitajs jau
muhfu pirmâ grahmatinâ mahzijeas. Pehz
muhfu Semmes irr Mars jeb farkana
swaigsne, faulei tas tuwakajs. Schi gabhe-
jai-swaigsnei naw tâ kâ tahm zittahm eedsel-
tens jeb balgans bet eesarkans spohschums,
kas weenumehr kâ jauks dsirkstohs uggun-
tinsch swehro. Sawâ zekâ muhfu Semmei

tuwaku buhdams, winsch kohschaki spihd un
jo leelaks isstatahs ne kâ kad winna zeksch
tahlak no muhfu Semmes atteekahs. Schijs
swaigsnes widduwejs tahlums no faules irr
31 1/2 milion juhdses un lihds winna sawu
200 miljoni juhdsu garru zekku ap fauli ap-
tekk, 1 gads un 322 deenas paeet. Pee tam
winna wehl ik eeksch 23 stundahm weenreis
ap sawu affi apgreeschahs. Mars irr 5 reis
masaks un 10 reis weeglaks ne kâ muhfu Sem-
me, tadeht winsch arri ahtraki sawu zekku tekk.
Ja ar kihkereem scho swaigini apluhko, wirs
winnas farkanus un sakkus plekkus nomanna.
Swaigsnu apluhkotaji dohma, tahs farka-
nahs weetas effoht Semme un tahs sakkahs,
juhras un esseri. — St ihpafchi wehrâ leekami
tee baltee spohschec plekki schijs swaigsnes
afsgallôs, seemeli un prettseemeli, kas kâ sneegs
woi leddus isstatahs. Schec plekki' paleek
masaki, ja faule tuwaku nahk un ispleschahs
leelaki, ja faules starri winnus wairs labbi
ne aisnem. Pehz Marsa wezôs laikôs kau-
dis Jupiteri par to faulei tuwaku isturreja,
bet swaigsnu prattigi drihs eesahze par to strib-
detees fazzidami, kâ starp Marsu un Jupiteri,
pehz winnu rehkinaschanas, wehl weena swe-
scha gabheja-swaigsne effoht. Kautschu ne
weena zilweka azz winnu wehl nebij redsejuse,
tad tee tomehr ar ween jo drohschaki scho lee-
tu apleezinaja. Gân warr buht, tee fazzija, kâ
ta swescha swaigsne lohti masa un winnu ta-
deht newarr eeraudsiht, — woi arri, kâ ta sa-
wu pastaru deenu jau fadsihwojusi un ar uh-
deni woi ugguni pohstâ gabjuse. — So, ja
meh's garru stribpu no faules teescham us
Saturnu welkam, scho swaigini winni toreis
par to pehdigu gabheju-swaigini turreja, — to
pafchu tad eeksch 100 lihdsigahm dakkahm
eedallam, kâtrâ dallamâ weetâ ihpafchu sibmi
peeleeekam, un tad no faules schijs dallamas
weetas eesahkam staitiht, tad meh's tanni 4tâ
weetâ to gabhejau-swaigsni Merkuri atrohnam.
No Merkura us preekschu staitoht treschâ
dallamâ weetâ irr Venus jeb rihta-swaigsne.
Ja meh's tad tahlak staitam: 2 reis 3 irr 6,
ta irr ta dallama weeta kur muhfu Semme
atrohnahs. So probjam staitoht: 2 reis 6 irr
12, ta weeta kur meh's Marsu atrohnam. Ja

nu wehl tahlat flaitam: 2 reis 12 irr 24, tad atrohnam to weetu fur ta augfcham minneta fweſcha ſwaigsne truhft. No ſchihs tuffchas weetas tahlat flaitoht: 2 reis 24 irr 48, mehſ atkal dallamu weetu atrohnam ar to gabjeju-ſwaigini ko Jupiteri ſauz. Weidſoht flaitam tad wehl: 2 reis 48 irr 96, un ſchi 96 ta weeta irr ta weeta zaur ko Saturns ſawu zellu ap fauli teff. Ja nu pee ſchihm 96 apſihmetahm weetahm wehl tahs 4 ſtarp fauli un Merkuri peefflaitam, tad atkal pilnu ſintu dabbonam. Zaur to nu, ka wiſſas ſchihs minnetas gabjejas-ſwaignes pehz rindes katra ſawâ apſihmetâ weetâ atraddahs, un tillai ta dallama weeta ko ar to zipperu 24 peefihmejam, tuffcha palikke, ſwaigsnu prattigi teepdamees teepahs, ka ir tur ſwaignes weeta effoht.

Par ſcho leetu gan daschs laffitais brihnifees un daschs arri ſazzihs „warr buht ka ſwaigsnu apluhkotaji paſchi ko eedohmajufchees, — gribbedami tahdâ weetâ ſwaigsni apleezinaht fur ne weens zilweks newaid ſwaigsni redſejis.“ Ja tas ta buhtu palizzis, tad gan daschs labs atkal ſahltu ſchaubitees woi wiſſu to warrehs tizzeht ko tam no ſaules no mehneſ un ſwaigsnehm effam ſtahtijufchi un dohmaht, ka arri ſchee gudrineeki, kas ar ſwaigsnu apluhkoſchanu darbojahs ſawâ arehkinafchanâ daudſkahrt maldotees. — Bet klauſaitees ko tahlatu ſtahtifim, tad juhs arri ſchinni weetâ paſchi atſihſet, ka tas ta newaid wis, bet ka wiſſi ar ſaweem kihkereem gaiſâ flattidamees it teefcham brihnuma leetas arehkina. Preeſch kahdeem gaddu deſmiteem isdohmaja kahds lohti gudrs wihrs Erſchels wahrâ, jaunus kihkerus taiſiht, ar ko dauds flaidrafi un dauds tahlat warreja redſeht, ne ka ar teem ko wezzôs laikôs bruhkeja. Ar ſcheem jauneem kihkereem tad tanni, ar to zipperu 24 apſihmetâ weetâ pateefi maſu, itin fweſchu gabjeju-ſwaigsni eeraudſija. Paſchi warrat dohmaht, kahds leels preeks nu teem bija, kas jau ſenn bij ſazzijufchi ka tanni weetâ waijagoht ſwaigsnei buht; un kahds leels preeks irr mums wiſſeem ſcho leetu dſirdoht! So ſchê warram no jauna pahrlleezinatees, ka ſwaigsnu prattigi it pateefi labbi proht rehkinahht un mums no debbefâ-ſpihdekleem

ne kahdus neekus neſtahta. Zaur to ka ſchi jauna ſwaigsne lohti maſina un us ſawadu wiſſi iſſkattahs, ſwaigsnu apluhkotaji ſahze iſpauſt, ka wiſſa til effoht dakina no kahdas, warrbuht ſaſprahgufchas — leelakas gabjejas-ſwaignes. Un teefcham gandrihs tâ rahdahs, jo neilgi pehz tam tur wehl trihs un iſgabjuſchâ gaddu-deſmitâ wehl peezas maſas gabjejas-ſwaignes eeraudſija. Pawiſſam irr taggad tanni weetâ 15 jaunus gabjejas-ſwaignes un wiſſas no ſaules weenâ tahlumâ.

- 1) Zereſ, pirmreis eeraudſita tanni 1mâ Januar 1801.
- 2) Pallas " " " 28iâ Webruar 1802.
- 3) Juno " " " 1mâ Auguſt 1804.
- 4) Weſta " " " 2râ Webr. 1807.
- 5) Aſtre " " " 28iâ Dezembr. 1845.
- 6) Ebe " " " 1mâ Juli 1847.
- 7) Iris " " " 3ſchâ Auguſt 1847.
- 8) Wlora " " " 14iâ Oktober 1847.
- 9) Diana " " " 25iâ April 1848.
- 10) Jigitâ, 11) Partenope, 12) Wiſtoria, 13) Egeria, 14) Irene, 15) Einomia, irr ne ſenn eeraudſitas.

Pehz ſchihm irr tad Jupiters tas 20 muhſu gabjeju-ſwaigsnu rindâ, 108 miljoni juhdsu no ſaules. Kautſchu wiſſch ta brihnifchka tahluma deht tillai dahldera diſchumu rahdahs, wiſſch tomehr tuhltſoſch 4 ſints un 14 reis leelaks ne ka muhſu Semme. Jupiters irr ta leelaka gabjeja-ſwaigsne un wiſſa zeffch til garſch ka gandrihs 12 gaddi paeet, lihds wiſſch ap fauli apteff. Geſſch 9 ſtundahm un 56 minutehm wiſſch ap ſawu aſſi apgreſchahs, tâ ka tur muhſu deenas un nakts laikâ gandrihs 3 reis deena un nakts mijufees. Jupiteram ſilgans gaiſchums un ap wiſſu 4 mehneſis teff, tâ ka weena mehneſis ap muhſu Semmi. Schihs mehneſis, jebſchu wiſſas nedauds maſakas ka muhſu Semme, ta leela tahluma deht tillai ar kihkereem labbi warr ſaredſeht. Bes tam ap Jupiteri wehl 5 balgani riſki, zaur kihkereem redſami, kas brihſcham gaiſchaki brihſcham tumſchaki iſſkattahs. Kas ſchee riſki irr, ſwaigsnu prattigi wehl nau warrejuſchi flaidri isdibbinahht. Ja 21 gabjeja-ſwaigsne irr Saturns. Schis irr gandrihs diwireis

tif tablu no faules ka Jupiters, prohti 199 miljon juhdses. Winna zelsch ap fauli istaifa wairaf ne ka 1280 miljon juhdses; tadeht 29 1/2 gadda pa-eet lihds wiasch ap fauli ap-teff. Gelsch 10 1/2 stundas wiasch weenreis apfahrt fawu affi apgreeschahs. Ta leela tabluma deht faule schi swaigsnei 90 reis masaku gaischumu dohd ne ka muhsu Semmei.

Tur gan eedsiwotaji ar gaischakahm azzim ne ka mehse, — jo zittadi leels publiansch buhtu lihds abdatâ deegu eewehrtu. — Bet arri ja-peeminn ka ap scho swaigsni 7 mehnesis teff, kas wiffas winnai fawu laipnigu gaischumu dohd. Pee tam wehl gaisch dubbulta rinkis apfahrt Saturnu redsam, kas warr buht tapat ka tahs mehnesis, no faules apspihdehts ar fawu atspihdu zil nezil schihs swaigsnes gaischumu wairo. Ilgu laiku Saturnu par to pehdigu gahjeju-swaigsni no tahm ko muhsu faule apspihd isturreja, lihds kamehr tas gudrajs swaigsnu apluhkotajs Erschels tanni 13ta Webruar 1781, wehl weenu gahjeju-swaigsni eraudsija. Schi bija ta 22 pehz muhsu rindes un swaigsnu apluhkotaji nosauze winnas wahrdu Uranus. Schi swaigsne irr wairaf ne ka diwires tif tablu no faules ka Saturns, prohti 400 miljoni juhdsu. Winnas zelsch apfahrt fauli istaifa 2 tuhstosch 5 fints un 14 miljon juhdses. Tadeht tanni laika fur wirs Urana weens gads paeet, pee mums jau 83 gaddi beiguschees. Sirmgalwis, kas pee mums 83 gaddi dsihwojis, tur tiffai gaddu wezs. Tahda leela tabluma faule Uranam 361 reis masaku gaischumu dohd ne ka muhsu Semmei. Bet tapehz arri schi swaigsnei 6, un warr buht wehl wairaf mehnesis, kas apfahrt winna teff, winnas gaischumu wairo un katra fawa laika uslez un noeet, us to paschu wihfi ka mehse to pee muhsu mehnesis redsam. Tanni gadda 1846 kahds lohti gudrs Spranzusis le Berrier wahrda, sahze apleezinacht, ka pehz winna arehfinaschanas ais Urana, tablu no faules wehl weena gahjeja-swaigsne effoht. Parises pilskata swaigsnu apluhkotaji dohmaja ka neeki effoht, tadeht le Berrier us Berlines pilskatu Prubschu = semme, pee kahda lohti eeflaweta gudra swaigsnu apluhkotaja Gal-

le, grahmatu suhtija-to luhgdams tanni ap-sihmeta weeta pee debbes pehz tahs sweschas swaigsnes flattitees. Galle kungs ar preeku fawa drauga luhgschanu paklausija, ar fa-weem wislabakeem fihkereem debbes wel-wi apluhkoja un tanni 25ta September 1846 to jaunu swaigsni eraudsija. Schihs gahjejas-swaigsnes wahrdu tad:

Neptun nosauze un atradde ka winna eeffsch 166 gaddeem tiffai weenreis ap fauli teff un 826 miljon juhdses no faules tablu irr.

Schi swaigsne ar Uranu no weena leeluma, bet winna jo zeetaka isleekahs ne ka Uranus. Arri Neptunam irr diwi mehnesis un wiasch nu irr ta 23 no tahm mums lihds schim pasihstamahm gahjejahm-swaigsnehm. Warr gan buht ka bes schim wehl dauds ne isflaitamas gahjejas-swaigsnes apfahrt fawahm faulehm teff; arri warr gan buht ka mehse ar laiku un ar labbakeem fihkereem flattidamees daschas no winnam eraudsim, — bet taggad effim flaidri atsinnusch ka preeksch wahja zilweta azzim wehl pahrlieku dauds jaukas un brihnischkas leetas paslehp-tas irraid. Tapehz lai ne weens nedohmajam ka tur fur muhsu azzis ne neeku wairs nered, arri pateesi ne kahdi raddijumi newaid. Lai nedohmajam wis, ka winnas debbes sil-lumds tablu ais muhsu swaigsnehm, fur muhsu azz it ne ko wairs newarr faredseht, ne kahdi debbes-spihdekli newaid.

Bet lai lassitajs scho muhsu minnetu swaigsnu leelu tablumu jo labbaki apkertu — jo tur dascha weeta miljonus juhdsu ka no maifa krattijam, — mehse zaur lihdsibahm fazzisim, ka: ja no faules dischgabbala lohdi isfchautu un us Merkuri noturret, tad schi lohde, ta deenu ka nakti pat swehtkos un swinnamas deenas weenumehr us preekschu kreedama, tiffai pehz 10 gaddeem scho swaigsni, pehz 12 gaddeem Wenus, pehz 25 gaddeem muhsu Semmi, pehz 38 gaddeem Marsu un pehz 130 gaddeem Jupiteri safneegtu. Bet eekam schi lohde lihds Saturnu aiskreetu 238, un lihds Uranu 478 gaddi paeetu.

Gribbetu schi lohde lihds Neptunu sneegt, tad winnai ta 958 gaddi buhtu ja-

ffreen. — Uk taru brühnischku tablumu! So katrs gan pats jau sinn ka dischgabbala lohde pahrlieku ahtri ffreen un tad tomehr 958 gaddi paeetu lihds winna us Neptunu no-ffreetu! — Un kautschu tahdâ leelâ tablumâ, schihs 23 gahjejas-swaigsnes tomehr wiffas no muhsu weenas faules sawu gaischumu un siltumu dabbu. Sa faule winnahm sawus

laignigus starrus atrautu, tad wiffas nakts un besgalliga tumfiba apflaktu. Mahzees scheitan Deewa spehzigu warru atsiht, mih-lajs lassitajs! Winna stipra rohka ne ween scho leelu fauli raddija bet arridsan wiffas tahs daschadas swaigsnes ar sawahm mehne-sim katru sawâ weetâ stahdija un winnahm sawu zeltu nolikke. (Paleef pussê.)

II. No daschadeem swehreem un sweschahm jemmeym.

14. Kalna-kasas.

Kalna-kasas wiffswairak Alpju-kalnôs Sweizeru- un Tiroleru-semme, meschôs miht, un daschureis tablu us augsteem kalneem un klintim kabh, kas weenumehr ar sneegu ap-

flahti. Seemâ wahkabs winnas atpakkat semmakâs weetâs meschôs. Winnas fahli gauschi eemihl un tapehz tahdas klintis melle, no ka faliga rassa isfwihst. Schee lohpi lab-praht leelôs barrôs kohpâ turrahs, fo weens wezs buks ka wirsneeks wadda, un no breef-

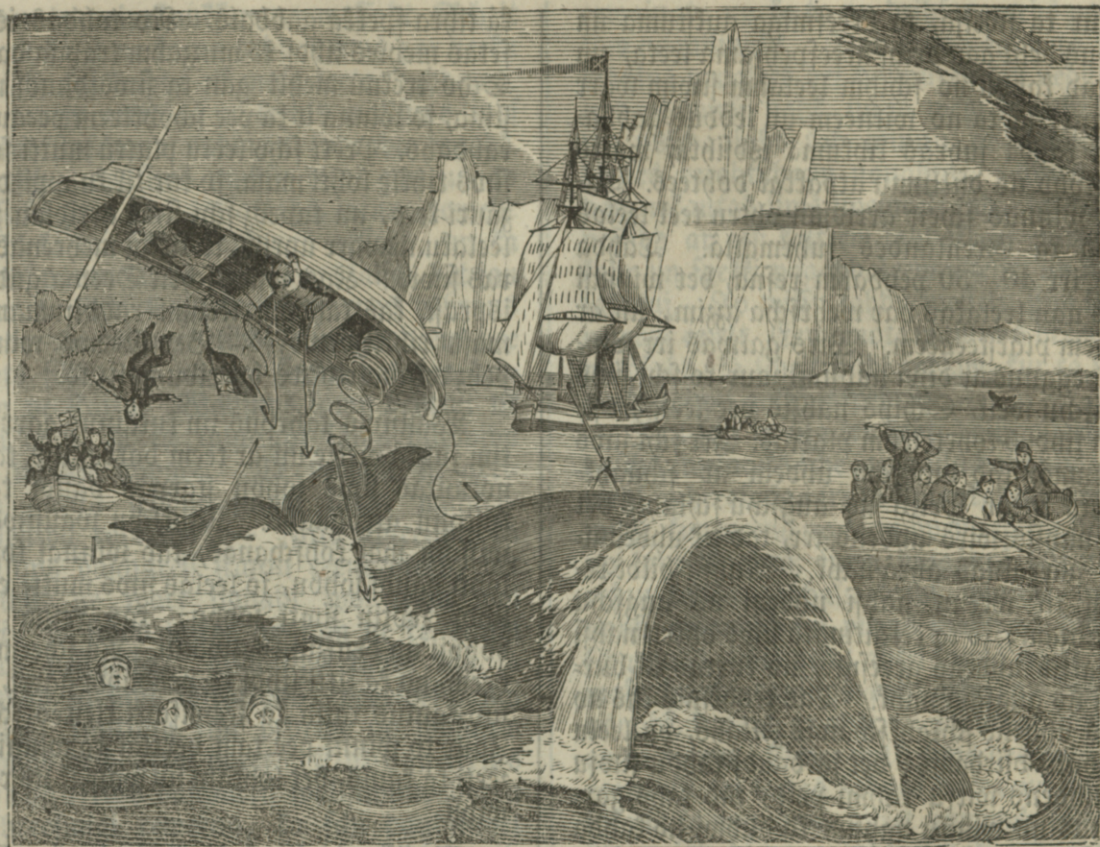
mahm farga; jo winsch tuhdat zitteem sihmi dohd ja kahdu eenaidneeku manna. Schös gaddös kalna-kasas weenumehr masaf paleef, gan tapeh; ka meddineeki wairojahs. — Wez zës laifös winnas pa pee-desmit, lihds sim-teem weenâ barrâ redsejusch, ko taggad gan retti atraddih; jo taggad augsti laudis til lohti us meddischanu zenschahs, ka daschi schohs lohpinus melledami, kalnu lausdami par kalneem kahpata. Kalna-kasas lohti bailigas un til weegli par klintim un krassteem schaujahs, ka tahs brihscham lihds pat tahdahm weetahm augstös kalnös kahpj, kur zilweka kahja muhscham nau staigajuse. Arridsan schein meddineeki, zil tahlu warredami patkat leen. Turrigus laudis naudas kahriba pateesi us tahdu breefmigu meddischanu, kur sawu dsihwibu warr saudeht, nestubbinatu, pee tam weena kalna-kasa til 15 lihds 20 rubt sudr makfa, un winnas ahda til ruddena laika derriga. Tapeh; gan wiswairaf til leela luste us meddischanu schein zilwekus apmahna ka tee ne par nahwi nebihstahs, kas tahdam meddineekam klints kalnös drihs warr usbrukt. Par augstahm fasprahguschahm klintim kahpatadams winsch par teem breefmigeem krassteem un dsittahm grawahm kalnu starpäs, kas tam, ja kahja paslidd, drihs par kappu warr pahrwehrstees, nebehda. Winsch arridsan ne bihstahs tahs breefmigas sneegalawihnes jeb sneegarittulus, kas no augsteem kalneem gahsdamees zilweku ka kappâ aprohl. Us meddischanu taifsdamees meddineeks drufzin maises un seera sawâ kulle bahsch. Daudsreis arridsan uhdens blaschke un daschadi eerohtschi, ka strikkis un dselles kahsis, ar ko garr klintsfeenahm warr us leiju laistees, lihds janemm. Arridsan assu bikki daudsreis wajaga, jo dascha sprahga woi zaurums klinti leelaks pazertams lai warr us preekschu kluht. Schih; leetas sawâ kulle fabahsis, kulli un weeglu, labbi schahweju bissi, plezzös kahris, aptaltu speeki rohka nehmis tahds meddineeks klints-kalnös dohdahs. So ar speeki drohschaka eeschana un par sprahgahm un bedrehm labbaka pahrlehkschana. Agri preeksch faules lehkschanas meddineeks tad jau kalnu gallös, un ismekle zeeti wissas mal-

las kur tik ween zerre ka kalna-kasas warretu usturretees. Bet winnam weenumehr us to ja luhko ka winsch prett wehja eet, jo kalna-kasa ais wehja buhdama par wersti semmes zilweku saohsch, un tad jau pa schahweenu ne pee-ees. Meddineeks usmekle tahdas sahlainas weetas kur tahs kasas mehds ehst; jo tahdas weetas waffaraslaika ir pat kalnu gallös rohnahs, un schê staigah; pa wissam gruhta leeta, tapeh; ka, ta falkoht ar weenu azzu us sawu meddijumu, ar ohtru us kahjahm jaluhko. Ja kahja paslidd, un meddineeks no klints dsittâ grawâ nokriht, tad gan weens kauls pee ohtra wairs ne paleef. — Arri stipra galwa schê meddineekam wajadsiga; jo ja tam galwa sahktu reibt, tad jau us wissafadu wihsi gals buhtu klah. Zrr winsch pee sahlainas weetas kur kasas usturrah; uslihdis, un to, ka us wakti stahwedamu leelo buktu eeraudsiis, kas galwu prett wehju greefis, aufis iszehlis un nahsis atplehtis ohschana, tad tam pahrleeku jaismannahs. Leenoht meddineeks arri gudrs us sawu wihsi, kuschi Apju-sahku, — kas tur pat kalnös aug un kam lohti stipra salda smarscha, — sapluh;is, winsch lihdsams to allasch sauja fabersch un us tahdu wihsi buktam smarschu ta apjauz, ka schim nemannoht pa schahweenu peeleen. Nu gan warr dohmaht ka peh; tahda puhlina un tahdas kahpataschanas meddineeka firds pufst, tad jau til tuwu peelihdis ka tiffai bissi pee waiga jaleef un gails japspeesch. Arridsan ar scho darbu winsch ilgi nekawejahs bet sweesch bissi pee waiga, speesch wakkâ — un buks kriht pee semmes. Scheit bildê redsam faschautu buktu pat labben krihtam, un tahs zittas kasas kas no schahweena isbeedetas, aisskreen it ka wehjsch kalnu starpäs. Meddineeks tad pee krummeem turredamees sawam noschautam buktam klah; peeleen un eekschas isgahsch, lai weeglaka neschana; faseen tad wissas tschettras kahjas lohpa un bahsch galwu zauri starp bukka wehderu un faseetahm kahjahm, ta, ka bukka rumpis meddineekam us pakausi un plezzeem gull: karr tad bissi krustim par buktu plezzös un dohdahs ar sawu assi kaltu speeki atspeesdamees ar preezigu firdi atpakat us mahju

puffi, fur winna draugi un peederrigi, tam lihgfmi pretti nahf un par winna laimi preezajahs. Bet ikreis tahda meddischana tif laimigi neisdohdahs ka scheit stahstijam. Daudsreis usnahf tumfchas mahkonas kas meddineeku lihds ar wissu to kalnu ta apklahj, ka ne fur farwu kahju spert neredf un zerriba juhds, wehl kahdureis starp zilwekeem kluht.

Utkal gaddahs daschureis ka kahpatajoht us tahdu stahwu klinti usleen, no ka muhscham wairs bes kalla lauschanas newarr semme kluht. Tahda weeta tad baddu janomirft. Daudsreis arridsan tahdu meddineeku sneega lawihue aproht kas no kalna gahdamees winnam wirsu kriht un to noslahpe. Urri gaddahs ka meddineeks kahda leddus sprahga kas appatsch sneega rohnahs, eekahpi, ka akka eekriht, woi eespruhdis pakarrahs un pamasihnam nihkdams baddu nomirft. Urri gaddahs ka daschs wezs kalna-buks eekaitinahs meddineekam wirsu schaujahs un to no klints dsittâ grawâ nogruhsch fur kaulus druppâs sadragga. Kahdam kungam kas tahlus zeltus staigadams arridsan schohs kalnus, fur kalna-kasas usturrahs, apmeklejis, stahstijis tahds kalna-kasu meddineeks ar rohku us Dimmer-kalneem rahdidams, scho notikumumu: „Fur winnâs kalnâs biju kahda deenâ ar manneem beedreem us meddischanu isgahjis. Kalni bija ar dsittu sneegu apklahiti un pat labban kasu pehdas eeraudsijschi, mehds tahm pakkaf dewamees. Bet azzu mirkli schliht sneegs appatsch kahjahm, un es nogrimstu tahda dsittumâ starp leddus-seenahm, ka jau ne warreju zerreht atkal ahra pee gaismas kluht. Bet Deews man wehl to apfehrganu dewe, ka krihtohst kahjas un rohkas isplehtu un zaur to ta ka schukt us leiju noschluhzu, un kahda weeta, fur gan sprahga druzin schauraka bija, kridams apstahjohs un weenumehr kahjas un rohkas stingri us katru puffi atspeedis turrejohs. So appatschâ redseja dsittu uhdeni, fur katra azzumirkli buhtu bijis eelschâ jagahschahs, ja kahjas un rohkas nebuhtu spehjuschas turretees. Dif driht ka manni beedri mannu nelaimi redseja un manni wehl dsihwu effam nomanija, winni us tuwaku buhdinu jeb telti tezeja. So schin-

ni widdû laudis farvus lohpus gannidam i tahdas teltis usturrahs. So kautschu kalnu galli schè weenumehr ar sneegu un leddu apklahiti tad tomehr tannis leijas kalnu starpâs, kohscha sakka sahlite aug. Bet tuwaka buhda bija kahdu juhdsi semmes tahlu, un pahris stundu pagahje lihds manni beedri ar wirwi atnahze. Tadeht papilnam pahri stundu leddus starpâ bija jakarrajahs. Kahjas leddainâ uhdeni mehrzeht, bes tam wehl dohmaht, ka nu driht kahjas un rohkas wairs nespehs turretees un uhdeni gallu buhs jadabbu, — gan war faprast kahdas breefmas tur bija. — No aufstuma un flapjuma man wissa meesa fastinge, beidsamajs spehls isjudde ta ka arween dsittaki grindams katra azzumirkli dohmaju: nu buhs jastliht. — Paschâs tahdas nahwes bailès isdsirdu farwu beedru balsi, kas pat labben man wirwi no augscheenes nolaide, ko ar mohkahn ap wehderu apsehju. Manni beedri wilke manni nu ar wissu spehtu us augschu un gandriht jau ar rohahn manni fapneedse; te us weenreis wirwe truhst un es atkal tanni paschâ weeta nokrihtu fur pirmat karrajohs. Bet schoreis jo smaggi krittun kridams rohku islausu. Urridsan wirwe nu bija par ihu, jo weens gabbals manni bija ap wehderu palizis; stikti gan rahdijahs bet tomehr manna zerriba us Deewa un farwu draugu paliga, bija wehl stipra un Deews arridsan lihdsseja. Manni beedri peefehja wirwi pee garas maikstes kas zaur to atkal garaka palikke, un no laide man atkal wirwes gallu, ko ar leelu puhliu ohtra lahga, ar weenu rohku ap wehderu apsehju. Manni beedri wilke tad stipri zaur ko tee manni no breefnigas nahwes isglahbe. Manna falausta rohka arri atkal driht palikke wessela un kad ween schis notikkums prahta schaujahs, Deewu firsnigi flaweju par winna scheligu glahbschanu, un kad scho Dimmer-kalnu eeraugu, tad affaras no azzim birft un es preezigi apleezinu, ka ta kunga schehlastiba besgalliga un neisteizama irr.“

15. Wallsiws.

Breesmigu leetu redsam scheid bilde! Gaisa isfweesta laiwa kriht pat labben atpakat juhra, fur to warr buht wehl daschadi mehtahs. No laiwas daschadi schlehpi un durramas dsesses, sehgeles, irkli un arridsan zilweki juhreas wihnös kriht. Dauds no winneem jau juhra peld, un rahdahs it ka pat labben no juhreas dibbina lihstu laukaz; jo no ta breefmiga gruhdeena kas laiwu gaisa sweede pahrbijuschees, sweineeki ne mas ne sinn kas notizzis. Teem kas pee laiwas peekehruschees gan wehl daschadi klahfees ja laiwa, ta ka bilde redsam, apgahsta uhdeni atpakat krittih. Schauschalas pahrnemm pee tam dohmajoht. Tee lautini tannis zittas laiwas isfkattahs par sawu beedru nelaimi lohti pahrbijuschees un rahdahs ittin ka kad winni lihds ar teem nelaimigeem beedreem pehz palihga kleehtu. Augstaki leddus juhra redsam

prett leddus- kalnu, leelu kuggi stahwam no ka tahs laiwas us wallsiwu sweju isgahjuschas. Kas tad nu gan to leelo trohtini un tahs isbailes teem lautineem scheid us juhre padarrija? Bilde redsam leelu siwi, kas ar asti breefmigi uhdeni zehrt, ta ka uhdenswitni ar wiffu laiwu angstu schaujahs, un schi irr ta leela wallsiws, kas leddus-juhra usturrah. Arridsan deenaswidus-juhra reds scho leelu siwi, fur tee pagani sawa tumfcha prahta, winnas leelumu bihdamees, to ka Deewu peeluhds un gohdina. Wallsiws is aug lihds 108 pehdahm jeb 18 affim, garrumä. Scho leetu apleezina kahds Englenderis wahrda Skaresby, kas pats wallsiwu sweineeks bijis un lihds trim simteem wallsiwu kawis. Sinnams, tahdas juhreas fur weenumehr wallsiwis kauj, winnas retti dabu pilnigi isaugt; tapehz arri retti til seelas reds, bet seemeta leddusjuhra, Kreewuwalstes seemeta puffed winnahm wairaf meers, tapehz

ka tur ta sweija, ta breefmiga aufstuma un leddus deht gan drihs neefespehjana leeta, un til tad kahdu no schihm leelahm siwim warr nokaut, ja ta no witneem un leddus-gabba-leem kahda juhras lihkmâ isdihya, wairâ neattohp us dsittumu atpakkat dohtees. Tapedez winnas schein arridsan ohtru teef leelas isaug ka Grenlandes juhrmallâ. Tahda siws irr 40–50 pehdahm refna, bet winnai azzis nau leelakas par wehrschâ azzim, un ar leeleem plaksteeneem. Wirs galwas irr winnai deggung ar diwi nahsim, zaur ko schi siws dwaichu weht. Schihâ nahsis pee leelahm siwim lihds 3 kohrtelehm plattas. Irr schi siws dsittumâ, tad dwaichu uhdeni ar schahschanâ ka ar sprizzi us augschu schahz, bet tad nahsis wirs uhdenâ irr, tad til uhdenâ nas garrainas ahra nahf. Muhfu bildê redsam til weenu nahfi uhdeni us augschu schahzham; jo ta eekaitinata siws ohtru nahfi appaktsch uhdenâ greesufe, no kurras til burbuti us augschu nahf. Tas trohkfnis kas no tahs uhdenâ schahschanas zekahs, pa leelu gabbalu dsirdams; bet ja dauds tahdu siwju pa uhdenâ wirfu rahmi peld, tad tahs garrainas no winnu nahsim ka duhmi no kahda pilksata skurstineem isstatahs. Kautschu wallsiwim azzis pehz winnu leeluma gandrihs par masu leekahs, tad tomehr winnas tohti tahlu reds, bet mas ko dsird. Kamehr tahda siws wehl nau no sweineeku schahschpeem eewainota, winna nau wiffai balliga un kuggis winnai labbi tuwu warr pee-eet. Winnas leeli spurri, kas pawiffam sawadi ne ka pee muhfu siwim, tapat ka winnas platta aste, winnai pee peldefchanas derr. Schee spurri tohti leeli, lihds 9 pehdahm platti, ar ko schi siws it ka ar irkteem irrahâ. Uste wallsiwei tohti leels spehks, jo to laiwu ko muhfu bildê redsam, winna arridsan ar asti us augschu spehrufe. Wehrâ leekama irr wallsiws breefmigi leela mutte. Irr schi siws nokauta un winnas mutte atplehsta, tad dauds zilweki tur ar laiwu warr eebraukt woi apfahrt galdu fehdedami pufsdeenu ehst, woi arri danzagt; jo leelas wallsiws mutte irr lihds diwi affim platta. Winnas mehle dauds tuhktoschas mahzinas weht un irr gandrihs

ka tihra spekka gabbals. No tahdas iskautetas mehles lihds 15 muzzahm trahna dabbu. Scho treknu mehli gan ta siws dauds nekustina, jo winna it ka pee schohktem peeaugufe rahdahs. Prett scho leelu plattu mutti schihâ siws rihkle tohti masa, jo tur til knappi duhre zauri telp, un tapehz schi siws arridsan ne ko leelaku newarr noriht, ka tikkai mehrenas juhras siwis. Kas warr schein Deewa gudribu isprast, kas tahdam leelam raddijumam til masu rihkli dewe? — Bet Deews winnam pehz winna rihkles berribu nolizzis.

Wallsiws tahrpus un kufainus garr flintim juhra mehle un ar teem barrojahs, tadeht nokautas siws sohbu starpâs dauds tahdu kustonu atrohnahs. Kautschu wallsiwei pa wiffam mas kohschanas, tad winnai tomehr tohti dauds sohbu, jo leelas siws mutte effoht lihds septin simti sohbu, kas refnâ gallâ dohbji un drufzin spalwaini. No scheem sohbeem, no ka zitti lihds 15 pehdahm garrî, tohs siw-kaulus taifa ko seewischki kleites schuhj. Zaur to winni pee tam derrigi ka winni nau zeeti ka kauls, bet lohkanî un wairat us ragga wihfi.

Wallsiwei nau swihni ka zittahm siwim bet winnas melna ahda ar balganeem plektem, it ka ar rettu smalku spalwu, ka ar sirga jeb gohws spalwu, apaugufi un weetahm ar gleemescheem un juhras fuhnu aplippufe. Tahda siws tadeht daschreij it ka apfuhnojis at mins isstatahs. Appaktsch ahdas irr winnai lihds 3 kohrtelehm beefs spekks, ko par trahnu sakause; jo ta trahna labbad ween wifs wairat schihâ siwis mehle un kauj, kautschu arridsan tee kauli teem eedsihwotajeem tannis semmes tur wallsiwis ferr, tohti derrigi irraid. No teem winni daschadus eerohschus taifa un arridsan ehkas buhwe. No ta appaktschas schohkka-kaula Grenlandê fehtaswahrtus, un Dlanderu-semme daschâs weetas basnizas-krehflus taifa. Uleites-fallâ tee eedsihwotaji no wallsiwju deffahm drehbes, ka arri no winnu ahdahm sahbakus taifa, kas wehl stiprati ne ka wehrschâ ahdas sahbafi. Laudis kas aufstas seemeta-semmes dsihwo, wiffu meefu ar trahnu eesmehrejoht,

un zaur to wairat aufstumu panessoh. Scheit redsam ka it ne ko no tahdas siws par neeku nelaisch, lai buhtu zil masa leeta buhdama. Bet tapehz arridsan no leelas wallsiws lihds peeztuhkfstoscheem rubbutu fudraba eenahf. Kautschu wallsiws muhsu bildè gan us to wihsf ka zitta siws isflattahs, wiinu tomehr tadeht ka tai siltas farkanas affinis, un ka ta neds pautus dehj, neds itrus laisch, bet jau dsihwus, lihds 6 ohlektehm garrus behrnus dsemde un wiinus lihds diwi gaddeem pee fruhstis sihda, — ne pee siwim bet pee lohpeem peeskaita. Wallsiws farwu behrnu tik lohti mihl ka ta labprahf farwu dsihwibu par wiinu uppure. È redsam ka arridsan aufstà leddus-juhrà farka mahtes-mihlestiba rohnahs! — Zitti apleezina ka wallsiws daschureis flanni eeruhzotees, bet to ihsti ne warr sinnahf woi teefa woi neeki, jo schòs laikòs no tam ne ko dauds wairis nestahsta. Wallsiws fuhdi kas ka steegelis farkani isflattahs, pehrweschanaï derrigi, kautschu schi pehrwe no willaimu drahnas drihs atkal noet. Sohbenasiws un sahgasiwis daschureis wallsiws wehderu tik breefmigi eewaino, ka schi daudskahrt zaur to pohstà jaet. Bet arridsan zilweki wallsiwu leeli eenaidneeki, ka mehsh schein bildè redsam, kur wiinas ar arpunehm kauj. Arpune irr lihds 3 pehdahm garra leela un affa durrama dselle ar atfahrpehm. Schi dsellei peelee kofka kahtu, kas tad gandrihs ka schlehps isflattahs. Scho dselsi, ka kahts pee refnas, lihds 300 affehm garras wirwes peeseets, tad ar wiifu spehku siws muggurà woi fahnòs eegrushsch. Tahdas durramas dselles daschureis lihds peezahm woi feschahm reisa siws fahnòs sadure, kur tad ta us tahdu wihsf eewainota siws tuhdat juhreas dibbinà schaujahs. Sa tad wirwi drihs paffat nelaisch, woi ta pee laimas kur aiskerrahs, tad arridsan gaddahs ka laiwu apgahsch un daschus sweineekus noslibzina. Sa sabaddita siws to wirwi tik lohti ahtri rauj, ka daudsfreis laimas mallà kur wirwe pahri teff, uguns eemettahs. Sa siws dibbenà schaujahs, tad sweineeki preezajahs, un tuhdat kofschu farrohgu iszett; jo tad flaidri reds ka stipri

eewainota un ka to nu drihs warrehs pawisfam nogallinaht. Zigi tahda sadurta siws dibbinà nepaleef bet daschureis jau nedsihwa uhdens wirsü nahf, un ja wehl drufzin dsihwa usschaujahs tad wiinu ar ihpafcheem dselles eerohfscheem nonahwe. Wirsh tahdas nokautas siws sweineeki tad, lai kahjas neslidd ar affi kalteem sahbaeem wirsü fakahp un spekki pagabbaleem iszehrt un laiwà fakrauj. Zo wiifu tahdu wesselu siwi kuggi newarr eezelt. Gewainota wallsiws breefmigi plohsahs, ka schein bildè redsam, kur ta sweineeku laiwu gaisà ispehruse.

Zau schi sweija irr lohti bailiga leeta un daschs sweineeks schè jau gallu dabbujis; bet wehl jo breefmiga irr ta Amerikaneru sweijas wihsf, kur weens no teem sweineekeem tschalli no laimas ahra, siwei muggurà lezz un ar refnu kohka gabbalu drihs wiinai weenu nahsi aishahsch un pirms wallsiws dibbenà schaujahs, schis atkal ahtri laiwà eelezz. Par masu brihdi ta siws tad atkal no dibbena usnahf, kur tad ar ohtru nahsi tapat darra ka ar to pirmu. Schee pulki siws deggunà zeeti eegrushsti tai leelas sahpes darra un to pehz ihfa laika nonahwe. Bet sinnams, schi nahschu- aishahschana lohti tschalli isdarrama; jo daudsfreis gaddahs ka aishahsejs laikà laiwu neattohp un wiinòs gallu dabbu. Sawas pahrttschanas jeb deenischkas maisites deht laudis schinni pasaulè gruhtas un apbrihnojamas leetas isdarra, bet daudsfreis arri tiktai naudas kahriba wiinus us tahdu breefmigu pelni muddina. Kautschu tee wiiffi labbi sinn, ka no schihs pasaulès iseedami neneeka lihds ne nemsim, bet kaili ka no mahates meefahm dsimmusch, atkal no schejeenes aiseefim. — No wallsiws daschadi stahsti wezzàs grahmatàs Norwegeru walldà lassami, kur ehrihmi notiffumi un paffakas no juhreas-puhka un daschahm zittahm leetahm farakstiti. Ruggineeki effoht kahdreif peeufschu un nosalluschu kahdu wehl nepafihstamu fallu usbraufschu. Sawu laiwu us mallu iswilufschu tee silditees gribbedami ugguni sakuhuschu. Bet tik ko ugguns sahjis kurretees, ta falla ar leelu trohfsni un krahschenu juhreas-dibbenà nogrimmuse un kuggi-

neeki til to wehl kuggi eelehkt attappusch. Scheem nu prahta schahwees ka ta ne effoht falla wirs ka tee sakahpuschi, bet kahda lohti leela juhras-swehra woi juhras-puhka muggura bijuse. Lai nu schee stahsti no tahdeem juhras-puhkeem gan jauki un ehmigi lassichanai, tad tomehr schos laikos, fur zilwekeem prahts gaischaks un fur pafauti wairak pasihstam ne ka preeksch pahru fints gaddeem to pa sinna, mehs to ne tizzam ka tahdi juhras-puhki ar leeleem swihnaineem raggeem u. t. j. pr. juhra us turrahs un mums weddahs dohmaht, ka, ja winni stahsti taisniba, — ta falla fur tee kuggineeki ugguni bija sakuhruschi, gan kahdas leelas wallsiws muggura bijuse. — Schos laikos atsihschana un sapraschana gohds Deewam ta wairojusees, ka mehs tahdus stahstus no juhras-puhkeem til par pasaklahm isturram, un kautschu katrs no mums gan pats nespehj tahdas leetas ismekleht un ar sawahm azzim apluhkoht, tad tomehr gudru mahzitu wihru netrubest, kas dauds darbojahs par juhrachm un swechahm semmehm reisadami noslehpmus idibbinahht un grahmatas apraktiht. Tapehz lai til tahdus rakstus ar usmannigu prahtu lassam, tad teescham atsihschana un sapraschana peeaugsim, un arri sinnafim kahdi swehri juhra un kahdi wirs semmes faufumâ usturrahs.

16. Sflandes falla.

Schi falla, seemeta leddus-juhra 150 juhdses no Norwegeru-semmes un 33 juhdses no Grenlandes, irr lohti wehra leekama. Winna Dehaukehnam peederr un lihds tuhstosch un tschettrsimts kwadrat juhdschm leela irr. Bet schihs fallas leelaka dalka irr tuffnesis un til garr juhrmallu deenaswiddus puffed tur kahdi retti zilweki dsihwo. Juhra schi wissapfahrt ar beesu leddu pahrsalluse kas ne kad neiskuhst bet leekahs it ka gaddu no gadda beesaks paliktu. Wirs schihs fallas flintaineem kalneem weenumehr sneegu un leddu reds, kautschu kalnu star-

pas weetahm kohschas salkas leijas un kohfus eerauga. Starp teem kalneem schinni falla dauds ugguns-wehmeji kalni rohnahs un no scheem atkal tas Ehlla-kalus deenas widdus puffed pa wisseem wairak wehra leekams. No schi kalna teiz, ka winsch jau kahdus 800 gaddus ugguni wemjoht. Bes schi wehl zitti tahdi kalni tur rohnahs, ka: Arabla, Veirnikur, Tseel, Kettligio un t. j. pr. Scho kalnu starpas dascha weeta awoti ar karstu uhdeni iswehrd. No scheem awoteem weenu Langar un ohtru Zeiser nosauz. Bes tam tur wehl dauds zitti tahdi masaki awoti. Zittos no scheem awoteem ittin karsts, zittos rendens wehl zittos ittin wahrohts uhdens, kas puttadams no flintim us leiju pluhst. Daschos awotods scheitan arri labs skaidrs un aukts uhdens kas ittin labbi preeksch derschanas derr, bet daschos arri ittin nejauki pehz sehweles sehra imird. Arridsan gaddahs ka daschi no scheem awoteem pawissam ischuhst un atkal dauds weetahs fur awoti nebija no jauna iswehrd. Schinni falla daudsreis semmes trihzeschana gaddahs un tas nahk no tam, ka scheidt appaksch semmes dauds ugguns ahderes irr, fur ugguns weenumehr geusd un daschureis eedeesees ta plohsahs ka wissa semme trihz. Dahdas breefnigas semmes trihzeschanas bija tur tannis gaddos 1755, un 1783. Beesi leetus-mahkon scheidt retti, bet seemekablahsimu gandrihs katra nakti reds, un ta leekahs, ka seema tur it gadda jo stipraka paleek; jo fur preeksch kahdeem fints gaddeem salkas schlainas weetahs bija, tur taggad sneegs un leddus ne kad nenokuhst. Wehra leekamas irr arri tahs gohwis schinni falla, jo tikkai retti tur kahdu raggainu eerauga. Aitahm tur pretti schi gandrihs wissahm leeli un zittai tschettri lihds peezeem raggeem peere, kas pee muhsu aitahm pawissam neredseta leeta. Winnu sirgi irr masi, bet stipri un lohti isturrigi. Wehl daschi zitti swehri un lohpi tur atrohnam, ka: sunni, breechi, rohni u. t. j. pr. Starp dascheem zitteem putneem schi arridsan gulbji un wahrnas eemahjo. Schinni falla arri ta fuhna aug to Sflandes-fuhnu fauz. Scho fuhnu tur weetu weetahm pa-

Kalnës eerauga, kas teem eedfihwotajeem wiinnâ semmê us daschadu wihsi lohti derriga irr. Waffarâ tur arri daschadas ohgas aug un darsôs rahzeni, kahposti un beetes weetahm gan labbi isdohdahs. Laufôs tur dauds weetâs arri linnus reds. Wezzôs laifôs schê arri wehl labbiba augufe, bet taggad wairs labbi neisdohdotees. Sflandes-fallâ lihds 30 tuhftoscheem zilweku dsihwo, kas kâ no wahzu zilts isstatahs, un irr ihsti gohdigi, ustizzigi laudis, ar labbahm eeraschahm. Arri dauds no winneem irr labbi mahziti un wiinni wiffi pee fristigas tizzibas peederr, kas gandrihs muhsu Luttera tizzibai lihdsiga. Wiinni runna Sweedru walloodu, un ittin retti tur kahdu atradbihs kas lassihht un rakstihht neproht. Sawu Klintainu kalnainu fallu Sflandes eedfihwotaji tapat kâ wiffas zittas tautas sawu dsimteni lohti mihle un katru wehrâ leekamu leetu jeb notiklumu wezstehwi behrneem un schee atkal saweem pehznahkameem stahsta; un kautschu mahziti un Kristus tizzigi buhdami, tee sawas wezzas dseefminas un stahstus ne kad neatmett un neapfmahde. Wiffi Sflandes eedfihwotaji masi no auguma ar ustuhfuschu meesu un gandrihs neweens leelu wezzumu ne peedfihwo, bet jau pufsmuhschâ mirst. Wehrâ leekams irr kâ schee kautini lohti augligi; jo gandrihs katra laulata feewa schê 12 lihds 15 behneem dsemde. Sflanderu mahjas irr semmas, masas istabinas no sawadeem steegekeem un welleneem buhwetas, ar welleneem apjuntas un seenu zaurumi alminu starpâs ar fuhnu aisdrihweti. Laudis schinni semmê no sweijofchanas, meddischanas un lohpuhofpschanas usturrâhs un wiinnu prezze ko tee us zittahm semmehm pahrdohd, irr willa, duhnas, kâ arri selles un zindi ko tur lohti dauds adda. Maise winneem irr wiffi leelakajs gahrdums; jo to wiinni tadeht lohti retti dabbu, kâ paschi sawâ semmê ne mas labbibu newarr audseht, bet tillai to Sflandes fuhnu miltôs mall un no tahs paschas maifi zepp. Pawalgâ wiinni schahwetas siwis ehd un peenu dsere. Badda laifâ tee sawus lohpus ar siwju affelahm ehndina un kautschu wiinni leelâ nabbadsiba dsihwo, tad tomeht it dauds baddu nezeesch.

Diffai tad winneem daudstreif behdas un bads useet, ja tee ugguns-wehmeji kalni wiinnu gannibas un darsus ar pelneem apberri un ar ugguni nopohsta; jeb ja leeli leddus-kalni juhmallâ fakrahjâhs, sweiju aiskawe un atnahkuschus kuggus pee mallas ne peelaisch. Reikiawig irr tas weenigajs leelakajs meests, kas kâ pilsfatinsch isstatahs, un fur kahdi 600 zilweki dsihwo; tur arridsan biskaps mahjo kas tizzibas leetas walda. Bes ta schê wehl rohnahs masi meesti, jo te laudis fur tik warredami labpraht beedribâ lohpa dsihwo.

Leelajis Zeisers Sflandê.

No ugguns-wehmejeem kalneem jeb Wulkanem jau muhsu Latweeschu fohlas grahmata kahdu masuminnu effam lassijuschu. Schee kalni zaur to, kâ wiinni wairak us fkurstena wihsi us augschu eet, zittadi ne kâ zitti kalni isstatahs. To wahrdu Wulkans, ugguns-wehmeji kalni no ta dabujuschu, kâ tee wezzee Reemeri wehl pagani buhdami weenu no saweem eskadeeweem, ko wiinni par zittu eskadeewu kalleju turreja, Wulkanu nosauze; jo wiinni dohmaje kâ schis nepasshtams deewellis lohti stiprs effoht un appaksch ta ugguns-wehmeja Etna-kalna Sizilijas fallâ, sawâ leelâ smehde kalleja darbu strahdajohht. No ta laifâ wehl lihds scho deenu wiffus ugguns-wehmejus kalnus Wulkanus nosauz. Kâ jau schi stahsta eefahkumâ dsirdejam, Sflandes fallâ dauds tahdu kalnu atrohnahs un weens leeretajis Makkenzi wahrda stahsta, kâ wiasch 1810tâ gaddâ Sflandê weenu semmes-strehki no 300 kwadrat juhdschm usgahjis, fur tahdi ugguns-wehmeji kalni no weenas weetas bijuschu. Bet par wisseem jo eewehrojams irr tas leelajis Zeisers, kas scheit muhsu bilde redsams. Schis kalns irr 4 juhdses tahlu no ta meestina Skalholt un newemj wis ugguni bet wahroschu uhdeni. Scheit mehsh pehz ta Engländera Makkenzi wahrdeem no scheem kalneem stahstisim. Wiasch raksta tâ: „No 300 pehdû auksta kalna nahk schahkdamis un

Kuhpedams wahrochts uhdens ahra un wirs kalna pascha galla irr 56 pehdas garfch un 40 pehdas plats awots, no ka tas uhdens semme gahschahs. No teijeenes gahjam wehl tahtak zittas weetas apluhkoht, fur tapat karstus awotus kuhpoht atraddam. Kad atkal beidsot pee fchi leela Zeisera atnahzam un tur brihtinu pakawejamees, nomannijam ka semme trihzeja un appakscha eefsch kalna kuhlschanu dsirdejam, kas arweenu pa strehkeem jo stipraka palikke. Pehz tabs semmes trihzeschanas fahze tas uhdens augfcham tanni awota, stabba refnuma us augfchu zeltees un isflattijahs ka kahds 10 lihds 12 pehdahm augsts uhdens-stabs, no ka wirsgalla tas uhdens ar leelu schnahlschanu atkal atpakkat gahjabs un par awota mallahm pahri pluhde, lihds kamehr wifs tas stabs atkal faplatke. Pehz masu brihdi schis uhdens stabs atkal lihds 15 pehdahm augstu ischahwahs, un ta ar

weenu pa strehkam wehl kahdas 18 reises zehlehs un faplatke un pehz tam istezejea wifs uhdens no ta awota, ta ka ta bedre tihra faufa palikke. Karsta faule un wehisch noschahweja drihs semmi un isflidhinaja wiffas uhdens garrainas, ta ka awota bedre warrejam eekahpt un to zaurumu pa ko tas uhdens til drihs bija nostrehjis, labbaki apluhkoht. Schis zaurums bija us trektera wihs, bet augfcha schaurus un appakscha plattaks. Augfcha bija tas kahdas 16 pehdas plats, un us leiju warreja buht kahdas 10 affis dsitsch. Mehsh nehnam afminius nn mettam tanni zauruma un tad liffahs it ka tas uhdens ar muttu-keem wahritohs, bet ir tas drihs atkal no stabhabs. Mehsh bijam buhdinu jeb telti taiffijuschu kahdus 120 fohlus no ta awota, un weens no mums weenumehr, ir nakti, us wakti palikke. Pulksteen tschettrös zehle muhs muhsu waktineeks, un mehsh leelu

brihnumu eeraudsiham; jo 60 sohku no muhsu teltes, fur papreeksch lihdsena semme bija, nahze kahdu 10 affa augstu uhdens struhle jeb uhdens stabs ahrâ. Schi uhdens zelschahnahs pehz kahdahm 3 stundahm jau atkal nojudde. Pee tahs uppes kas no schi Zeisera awota uhdena isgrausta, atraddam daschas leetas, kas wiffas par afmini pahrwehrtuschahs, ka daschadus kohkus, behrses, allschnus, daschadas lappas, wellenus, sahli un t. j. pr. Tahs zittas Zeisera-kalna spizzes isstattijahs wifs aplahrt sakti dseltenas, ka pawassari plaukdamas puffku kahpostu galwinas. Pehz tam apluhkojam arridsan to maso Zeiseri, ka uhdens-starri tik 4 lihds 5 pehdahm augstu schauhahs, bet zittadi tam leelam Zeisera awotam lihdsinajahs. Ja tahdu kalnu apluhko, rahdas ittin ka appaksch kalna katlis ar uhdeni krahldams wahritohs. Woi nu katram zaurumam jeb tahdam ar karstu uhdeni pildetam trekteram, ihpachi fawus katls jeb woi par wisseem zaurumeem no weena pascha katla uhdens ahrâ schauhahs, un kas to uhdeni tur ta wahra jeb wahroschu padarra un kalna eekschâ tahdu ruhkschanu un trohksni zett, to mihlajs lassitajs, flaidri newarr isdibbinah, un mums jafakka: weens irr kas to darra, prohti tas kas wiffas brihnischkas leetas cespelj, ka rohkâ pehrkons un sibbins, kas mahkonus iskaifa un sawahk, kas katrai sahliwei un katram graudnam dihgli un augumu dohd. Utsihsti to. Winsch irr taspats kas arri ugguns-wehmeja kalna uggumi eededsina.

17. Kurmis.

Wiffâ tanni lohpu zilti kas fawus behrnus pee puppeem sibda, kurmis tas weenigajs, kas pa semmes appakschu lohda-

dams tumshâs allâs fawu barribu mekle. Winnam irr lohiti masas azzis un tâ ar spalwou

apauguschas ka, ja labbi ne eestattahs, tahs ne mas newarr eeraudsiht. Tadeht arri daschi laudis dohma ka kurmin pawiffam azzu neefsoht. — Bet daschs lassitajs arri fazzih: „fo no kurmjâ runnah! es scho besgohdi deesgan pasihstu un labbi sinnu kahdu stahdi winsch daudsfreis laukôs, dahrsôs un plawâs padarra.“ Gan teefa, jafakka, newarram leegt, ka kurmis pa semmes appakschu fawus tumshas tekkas staigadams weetu weetahm semmes tschuppinas fazett, daschus stahdinus apgahsch un tahs smalkas saknites woi no lausch woi iskustina. Gan teefa ka winsch daschâs weetâs to wirfus kahrtu augligas semmes ar dseltenu smilkti apberr un semmi pa wiffam irdenu padarra. — Bet us to ka daschi fakka ka kurmis jauneem stahdineem saknes nokohdoht un sehja graudus apehdoht, — jawaiza: woi subdsitajs scho leetu jau tik flaidri ismeklejis ka to it teescham warretu peerahdiht.“ Gan laudis teiz redsejuschi, ka tahdâs weetâs fur lauki un dahrsi brihscham wihstoht un stahdinus bes saknehm atrohnoht, arridsan dauds kurmjus useijoht, bet ar to wehl nau peerahdihts ka schihis saknes kurmji noehdusch. — Kas to gribbetu apleezinah tas buhtu tahds pats wihrs ka tas, kas fakka: ja pawassarâ agri wardes kurlst tad arri kohkeem tanni gaddâ agri lappas sprahgst; it ka kad wardes spehtu ar kurlschanu kohkeem lappas peekurkt. Tê reds ka zilweki ar sawahm dohmahm lohiti warr malditees! Vissim tadeht labbi wehrâ, fo kahds lohiti gudrs dabbasprattejs fawôs rakstôs no kurmjâ mahza. Winsch fakka tâ: „Kurmis stahdinu saknes ne kad nenoehd bet daschi tahropi, kas beidsiht par sawadeem kustoneem pahrweherschahs, — to daschahrt mehds padarriht. Kurmis tur pretti schohs tahrupus eh, dahrsus no scheem nejaukeem kustoneem tihri un stahdinus no pohsta pafarga.“ No ta warr lehti saprast, tadeht tahdâs weetâs, fur stahdi woi sehja wihst, kurmji pulkeem atrohnahs; jo winni fawu usturru mekledami tad us tahdahm weetahm dohdahs fur dauds tahrupus un kullainus manna, un laudis to redsedami, fakka ka kurmji tihrumu is-pohstijusch.

Warr gan buht ka daschs lassitajs schein fazzih's: „scho leetu gan atkal kahds gudrnecks istabâ fehdedams isdohmajis woi kahdâ grahmata usgabjis, kas pats sawâ muhschâ gan ar kurmi wehl ne mas nebuhs fazzizees.“

„E jafalka: schoreis netrahpiji wis mihtajs draugs! Das wihrs kas no schihs leetas stahsta, kurmi ittin labbi pasihst un Dewim us diwejadu wihsi peerahdihs ka pateesi taisnibu runnais.“

„Dirmâ kahrtâ to redsam ja kurnja mutti un sohbus labbi apluhkojam.“ So no wisfeem teem lohpinneem kas behrnus pee puppeem sihda tillai tee pee faknu jeb stahdianu = ehdejeem peederr, kam muttê tâ augschas kâ appalschas pussê tillai diwi preelchssohbi irr. Stuhru-sohbi scheem lohpinneem pawissam newaid, un scho sohbu weeta tihri tulscha lihds pat dserrotkeem. Bet kurnja mutti apluhkodami tuhdat eeraugam ka winsch pee scheem faknuhdejeem nepeederr; jo winnam augschas schohkli feschî un appalschas schohkli astoni affi preelchssohbi un katra stuhri saws stuhra-sohbs muttê.

„Dhtrâ kahrtâ, ja kurnja wehderu usschkehrscham un winna eelshas apluhkojam.“ So wis ko winsch ehd, irr wehderâ atrophnams. — Kas labbi apstattahs schê kulkainus, flohku un zittu tahrpinu paleekus atraddihs, bet no saknehm, stahdeem woi graudeem un t. j. pr. it ne neeka ne mannihs. Nu gan paschi atsihfeet ka ar scho leetu zittadi irr ne kâ pirmit dohmajeet, un ka kurnis muhsu plawâhm un laukeem neween stahdê, bet arri daschu labbumu darra.

18. Londones pilssats.

Londone irr Engländeru = semmes galwaspilssats, pee leelas Demses = uppes tâ buhwets, ka schi uppe teescham zaur pilssatu zaurteff. Lassitajs gan atminnesees muhsu rakstos jau daschâ weeta no Londones lassijis, kadeht meh's scheinan it ihpaschi no schi pilssata kahdus wahrdu's runnâsim.

Schi pilssata widdus datta irr par wis-

fahm zittahm ta pirmaja, tanni uppes mallâ pa labbu rohku buhweta. Scho pilssata dattu par Ziti sawz un winnai irr sawas ihpaschas teefas un saws guberneeris, Lord-Major nosaukts. Zaur peebuhweschanu pee schihs pirmas pilssata dattas, Londone us wissahm pussfeh'm isplattijusees un ar weenjo leelaka palikufe. Schinni Ziti-datta tee wifs baggatee kahpmanni un ammatneeki, garr schaurahm dublainahm eelahm, eemahjo. No Ziti prett wakkara pussi irr ta ohtra pilssata datta ko Westminster sawz. Scheitan irr kohschas plattas eelas, jauki leeli nammi, kehnina pilles, tahs augstakas teefas un wissu to augstaku walddineeku un runnas-kungu nammi. No Ziti un Westminster prett seemeli, deenas widdu un rihta pussi wehl zittas pilssata dattas, kas trihs leelâs, un schihs atkal katra sawas masakâs dattâs eedallitas. Tahs trihs leelahs dattas pee wahrdeem sauktas irr: Dborn us wakkara pussi, kur tee wifs baggatee augstmanni dsihwo. Tad nahf Flinsbury, no Ziti prett wakkara pussi; schê wifs wairak ammatneeki un kohpmanni usturrah's. Nehz scheem irr tad Tower-Umlets ta beidsama pilssata datta prett rihta-pussi, kur kuggineeki, zeetumneeki un jo nabbagi ammatneeki mahjo. Tanni uppes mallâ us deenaswiddus pussi irr atkal trihs leelas pilssata dattas, Suthwark, Lampeth un Brixton nosauktas. Schinnis pilssata dattâs dauds pabriku, tadeht schê arri dauds strahdneeki un zitti semmas kahrtas laudis miht.

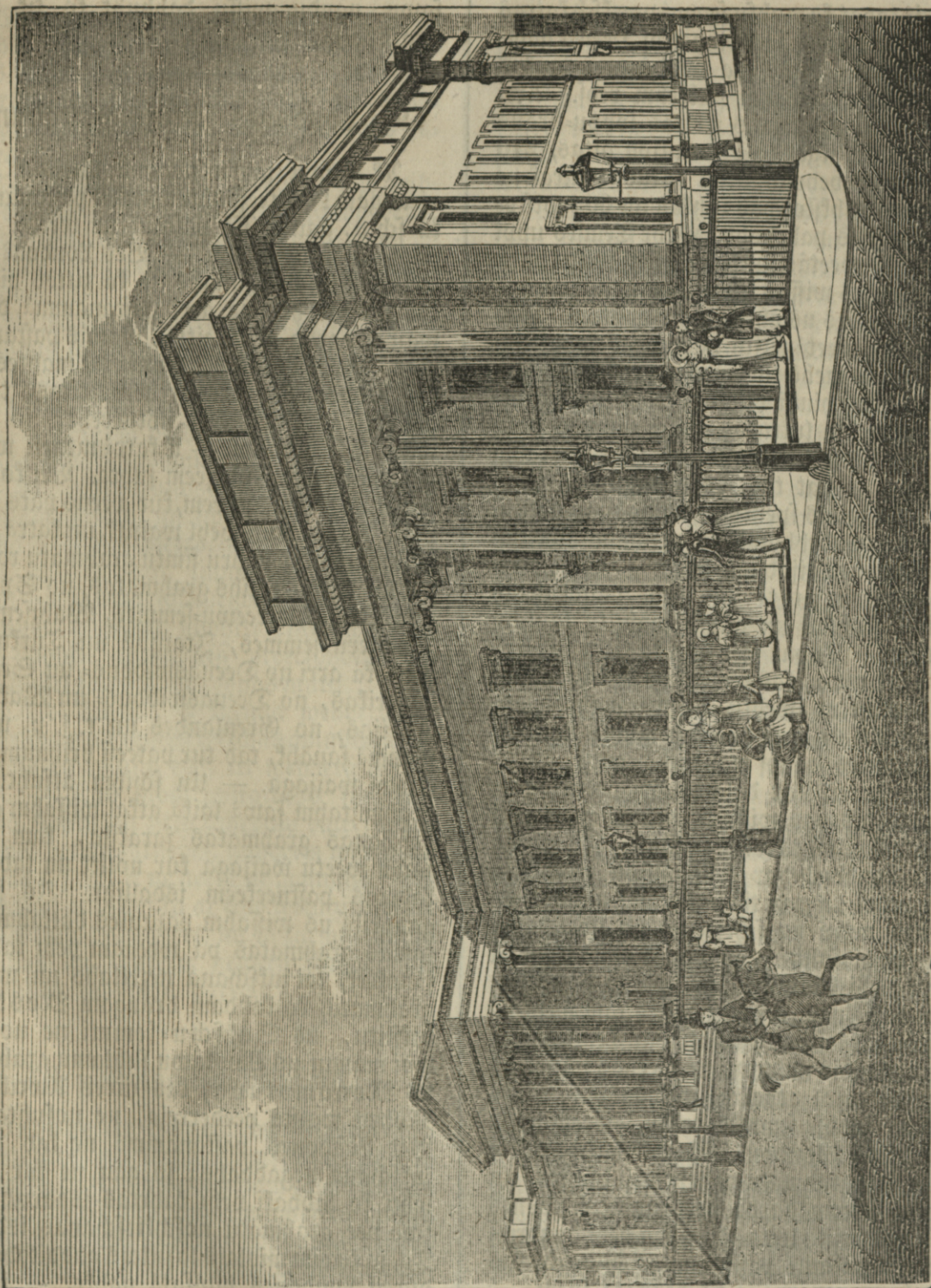
Londones pilssats irr 11 werstes garsch un 7 werstes plats, ar 250 tuhktoscheem nammeem un wairak ne kâ diwi miljoneem eedsihwotaju. Uk tawu leelu pilssatu! — Nammi schê dauds weetas it weenadi isstatahs, irr no steegeeteem muhreti un tillai tâs wifs krahschnakâs pilssata dattâs balti, ar fakki apmesti. Londone 14 tuhktoschas bruggetas eelas effoht un garr eelu mallahm telkas preelchs kahjneekeem. No tahm jaukahm kehnina pillehm Londone arri dauds ko buhtu stahstih't, ja schinni grahmata wairak ruhmes buhtu. Wissas basnizas un pahtaru nammi kohpâ skaititi schê peezi simt istaisa,

jo schein tapat ka muhsu semmè preeksch katras tizzibas-beedribas sawi ihpasci Deewa nammi buhweti. Pilsfata widdu arri jaukus dahrsus ar kohschahm pulkehnm reds. Arri lohti wehrâ nemmams irr tas lohpu-tirgus Londone, fur ifgadda 1½ miljon aitas, 210 tuhkstoschus wehrschus un telkus, wairak ne ka 2 simts tuhkstoschas zuhkas un 60 tuhkstoschus finenus pahrdohd. Pahr Temses uppi schè feschâs weetâs jauki leeli tilti taifiti pahr ko laudis bes wiffas kaweschanas no weenas pilsfata dattas us ohtru warr dohtees. Bes tam weenâ weetâ zelsch par uppes appalschu rakts, no ka meh's turpma' wairak stabstifim. Nakt's laika schinni pilsfatâ eelâs simts tuhkstoschôs wehja lukturôs gaisch ugguns degg un sawadas leelas maschines zaur garrahm trubbehm ir pat tôs wiffu augstakôs nammas, ar ugguns spehku to wajjadfigu uhdeni fadsenn. Tadeht uhdens neschana scheitan pawiffam newajjadfiga leeta. — Schè arri-dsan uniwersitete un wehl dauds zittas augstas fohlas un augsti mahzitu lauschu beedribas. Tapat schè arri ta leela bihbeles-beedriba, kas wairak ne ka 140 wallodâs lautineem swehtu Deewa wahrdu apgahdajuschu un arri preeksch muhsu Latweeschu bihbeles dauds naudas dewuse. Pee kupschoschanahs ar daschadahm prezzehm irr Londone tas par wisseem zitteem jo wairak usteizams pilsfats wiffâ pasaulè. So weenâ gaddâ Londone par 240 miljon rubuteem prezzi pehrk un par tik pat dauds naudas atkal zittu prezzi no schejeenes us sweeschahm semmehm aisfuhta. Londones ohstâ ifgadda wairak ne ka 10 tuhkstoschi leeli un 6 tuhkstoschi masaki kuggi eebrauz. Bes tam wehl 10 tuhkstoschas laiwas pilsfatâ par Temses uppi brauka, laudis un prezzi no weenas puffes us ohtru un atkal atpaktat wesdamas. Dhsts scheitan juhds semmes tablu, weenumehr kuggu pilns Londone 300 grahamtu-drucketaji un 900 grahamtu-pahrdeweji dsihwo, un wisseem scheem darba deesgann. Londones weefu nammi ta leela glihtuma deht gandrihs jau wiffâ pasaulè pasihstami. Sweschu kas schè eebrauz, warr, ja tik labbata spehj, — tahdâ nammâ it ka kehniina pillè mist un par

sawu naudu wiffu dabhuht ko tik firds eegribbahs.

19. Londones leelajs pastanamè.

U' kahdu jauku nammu scheitan bilde eeraugam! pateesi ohtru tahdu pastanammu ka schis, gan wiffâ pasaulè ne weenâ zittâ pilsfatâ neatraddihs. — Bet Londone arri leelaka kupschoschanahs ne ka zittôs pilsfatôs un tadeht schè arri pastanamâ dauds wairak darba ne ka zittâs weetâs pastanamôs. Grahamatas pee tehwa un mahtes woi pee raddeem un draugeem fuhstas, tahdu nammu gan nespehtu usturreht; jo schee wiffi lai arri dauds, — if katrà menesi weenu grahamtu teem sawejeem fuhta. Bet ko dohmajet no kohpmanneem, fur weens pats katrà pasta-deenâ 20 un wehl wairak, un katrà mehnesi warrbuht pahru simtu grahamtu raksta! Ja nu wiffas schihs grahamatas, no Sprantschu-semmes, Kreewu-semmes, Wahsemmes, Spaneru-semmes, Italijas un Turku-semmes, ka arri no Deenaswiddus- un Seemek-Amerikas, no Deenaswiddus- un Wallkara-Indijas, no Grenlandes un t. j. p. weenâ nammâ fanahk, tad tur pateesi brihnum leelu ruhmi wajjaga. — Un schihm atfuhstitahm grahamtahm sawâ laika atkal wiffahm atbildeschanas grahamatas jaraksta, kam atkal sawu weetu wajjaga fur nolikt un tad pehz kahrtas pastneekem isdallih. So schihs gandrihs us wiffahm pasaules dattahm fuhstamas grahamatas pa weenam pehz kahrtas janoleek, lai jufschana nezektahs un mannu grahamtu, ko kahdam draugam Moskawâ rakstitu, us Sakschu-semmi ne nones; woi mannu us Moskawu fuhstamu grahamtu us Monomotapa, kas zitreis Awrika pee Mohru walsts peederreja, ne nosuhta. — Bet Londones pastanamâ ne kad tahda jufschana negaddahs; jo gan ne fur zittur lehti ko labbaki pehz kahrtas isdarrihs, ka schè pee grahamtu noschirschanas isdarra. So, ja tewim mihtajs lassitajs gadditohs kahdureis Londones pilsfatâ nahkt, — jo kas warr sinnahkt kahdu likteni Deews katram

nospreedis? — un tu 'no fahda drauga woi-
radda no Rihgas, Selgawas woi Dohbeles

grahmatu gaiditu, tad ei tif drohschi leelâ
pastanamâ eefschâ, tannî leelâ istabâ pa-

Kreifu rohku un prett lohgu greefees isfauz fawu wahrdu, lai buhtu Pehter Dhsolia, lai Surris Sonnenbergis un t. j. p. ka nu trahpahs. Pehz tam tuhdat pasta-sfrihweris tawu grahamatu starp tuhstoschahm zittahm grahamatahm isnaemdams tewim rohkâ eedohs. Bet tas labbi wehrâ ja nemm ka schinnis grahamatas tee wirsrafstiti wahrdi ar skaidreem jaukeem bohkstabeem jaraksta; jo schè newaid lassitajam wakkas pee weenas grahamatas wirsrafsti ilgi kawetees. Tapehz tas irr lohti launs eeraddums ka daschi rakstitalaji tik nelabbi un neskaidri raksta, ka pehz kahdahm deenahm gandrihs paschi wairs newarr lassihit ko rakstijuschi. Tadeht gaddijahs kahdâ weeta kur mahzitajs, gribbedams sinnaht zilweku wiina draudse rakstihit proht un fawu skohlmeisteri luhdse lai wiffus rakstitaljus pee wahrda peesihmejoht, — ka schis mahzitajam at bildeja: „woi gribbeet lai tik tahdus peerakstu kas arri paschi lassihit proht ko rakstijuschi, woi wiffus kas tik ween rakstihit mah?\" Bet runnasim atkal no pasta namma, ko jau gandrihs pawiffam bijam peemirfuschi. Sa tu Londonè buhdams taweem raddeem woi draugeem kas Wolmares, Saldas woi Waltei ku draudse usturrahg grahamatu rakstijis, tad zittu ne ko nedarri ka tiklai nefs fawu grahamatu us leelo pasta nammu un mett wiinu tanni leelâ lahde, kam wahkâ schaurg garrens zaurums, kâ muhsu basnizas lahdehm kur nabbagu dahwanas eemett. Schinni lahde tawa grahamata dauds tuhstoschu zittu grahamatu starpâ eekrittihg, kur wiinas tuwaka kaiminene pa labbu rohku warrbuht us Ramtschatku ees, kur beidsiht wehl daschi strehki ar sunnu-pastu buhs brauzami; tur pretti ohtra kaiminene pa kreifu rohku, warrbuht us Amerikas pasaules dattu suhtama un pat us wiinahm sweeschahm weetahm, kur pastneeki no weena pastanamma lihds ohtram peldu grahamatas nefs. — Par wiffu to nekait ne neeka, jo wiffas schihg kaiminenes tiklai lihds wakkaram tanni leelâ lahde paleet. Wakkara lahdes wahku pazett, tahs grahamatas pehz tahm semmehm kur katra suhtama noschier un tawu grahamatu pee tahs us Kreewu-semmi suhtamas tschup-

pas peeleet. Pehz diwi neddelahm irr tab tawa grahamata scheitan un taws tehws woi brahlis wai zits raddineeks warr eet wai pee Wolmares, woi Saldas, woi Skrunde pastmeistera, tawu grahamatu isnemt un ar preeka pilnu firde zaurlassihit. Redt mihtajs draugs! woi tahda pastabuschana nau lohti derriga leeta? Un nes trahpahs tewim sweeschâ semmè tas waijadsigs graffis pee rohkas ar ko pasta-naudu aismakfahit, — mett tiklai tawu grahamatu tanni lahde, gan tawi peederrigi kam tu to grahamatu rakstijis, mahjâs aismakfahs. Labbati eetaifitu pastu pateesi wiffâ pasaulè ne atraddihg!

Bes schi leela pasta namma Londonè wehl 60 masaki nammi kur arridsan grahamatas nodohd un pehz tam wiffas reisâ no schejeenes atkal us leelo pastanammu aisnefs. Jo schinni leelâ pilsfata tahluma deht dascham grehti nahktohs fawu grahamatu lihds leelo pastanammu aisuhtihit, tadeht katram brihw pirmâ tuwaka pastanammâ grahamatas nodohd, ko tad ar steigshanu no turrenes lihds leelo pastanammu suhta. Londones pastanammâ irr 175 augstaki pasta-usraugi, 35 bakku nesseji, 203 tahdi kas atnahkuschas grahamatas katra fawâ weeta aisnefs un nodohd, un 270 pastneeki, kas drohschibas deht tahm aisuhtamahm grahamatahm lihds brauz. No Londones ikdeenâs 22 pastaratti ar grahamatahm peekrauti isbrauz, un bes scheem te wehl 45 ratti, kas pilsfata tuwumâ kur waijadsigs grahamatas aiswedd. Englenderu-semmè irr 600 un Skottu-semmè 200 pastmeisteru kas appatsch Londones wirs pastmeistera usraudsibas stahw. Preeksch pascha pilsfata un no 15 werstehm no pilsfata talahm mahjahm un muischahm schè wehl ihpaschi pastaratti brauz, ko tadeht par diwu-penninu-pastu fawu, ka tur ik par grahamatu 2 pennini, tas istaisa 5 kap. fudr. jamakfa. Pee schi pehdigi minneta pasta peeder 140 nammi, 48 wirsusraugi, 359 grahamatu nesseji, kas no rihta lihds wakkaram apfahrt eet un tâ pilsfata ka ahra no pilsfata, katram fawu grahamatu kas ar pastu atnahkusi, aisnefs un rohkâ eedohd. Us tahdahm weetahm kas tahlak ne kâ 15 werstes, ar 2 penninu-pastu

nedrihst fuhtht, bet tad leelâ pastanamâ janefs.

No Engländeru pastem wiffâ walsti kat-râ gaddâ gandrihs 9 miljoni rubulu fudraba eenahf. Bes tam schè wehl zitti pasta ratti kas zetta gahjeus par naudu wedd un atkal zitti, fo ahtrohs pastus jeb stappetes nosauz un kas ja waijadfigs ar it ihpafchu steigfchannu lohti ahtri grahamatas aisnefs. No scheem abbeem pehdigi minneteem pastem frohnam schè 3 miljoni rubl. banka-naudas eenahf. Kautschu Londones pastaratti weegli un lohti ahtri brauz, tee tomehr par it masu naudu dabujami. No Londones lihds Dower pilfsatu irr 140 werstes un ar pastafirgeem scho strehki eefsch 10 stundahm nobrauz; un par wiffu to wairak ne makfa ka tiklai 20 rubl. banka-naudas. No Edinburges lihds Londoni un atkal atpakkat, it neddelas 15 pastaratti brauz, kas to 875 werstes garru zettu eefsch 60 stundahm nobrauz. Schee pasti wiffi ar firgeem brauz, bet trihsreis til muddigi eet ugguns-ratti, no ka mehsh turpmaf wairak runnafim. Urri Kreewu-semme, ka katrs jau pats sin-nahs, pasta-ratti lohti ahtri brauz un schè daschâ weeta diwireis til dauds firgus ka zittas semmes preefsch ratteem juhds. Bet tadeht arri scheitan brihscham pa dsifku smilkti dauds ah-traki eet ne ka zittas semmes pa zeetu afmina zettu. — Urri tee grahamatupasta-ratti Kree-wa-semme lohti ahtri brauz un dauds lehtaki ne ka zittas semmes grahamatas wedd. So schè tawu grahamatu, lai us Peh terburgu lai us Kamtschatku fuhutama, ne kad wairak ka 10 kap. fudr. nemakfa.

Kâ wezzas grahamatas lassam, pasti jau wezzos laikos pasihstama leeta bijuse; kautschu newarr leegt ka schos laikos, wiffuwairak tos heidsamods desinit gaddos, pasta buhschana daschadi pahrlabbota un dauds jo derriga wihse eetaifita. Virmu pasti teiz Italiâ bijufchu, fur kerra laikos stappetes par daschadeem notiffumeem Keiseram Augustam wehstes neffufchas. Schim pascham Keiseram pasts eefsch 4 deenahm no Slawonijas jaunass sinnas atneffis, un Keisers Tiberius lohti dusmojahs, ja grahamatas no Asijas febbaku ne ka pehz 20, no Europas pehz 15,

no Awrikas pehz 10, no Slawonijas pehz 5 un ne wiffahm Italiâs walstim pehz 3 deenahm atneffe. Muhfu kurreeri jeb wiffu-ahtree pasti taggad tomehr dauds jo ahtraki eet; jo tahdam kurreeru-pastneekam eefsch 12 deenahm no Peh terburgas lihds Parises pilfsatu janoskreij. Ir tad wehl ar ugguns-fuggeem woi ugguns-ratteem scho zettu wehl ahtraki warr isbraukahf. Ja muhsu wezz-tehwi, kas preefsch dauds fimts gaddeem dsihwoja un fur wehl kohpmanni un flakteri jahschus grahamatas neffe, — muhsu taggadeju pastu redsetu, tad tee pateesi lehti nebeigtu scho leetu apbrihnoht. Deenaswiddu: Sprantschusemmè ehsefus pee pasta bruhke un Seemela-Lapju-semme funneem grahamatu kulli kalla karr, kas tur bes weddeja no weena pasta namma lihds ohtram teff. Irr tahds funs sawas noliktas werstes tezzejis, tad winsch arri ne sohli tahlaku neeet, lai tu winnam pat galku preefschâ zeltu. Daschâs weetas arri ar ballofcheem grahamatas fuhtha, bet kautschu schè putnini lohti ahtri gaisâ freen, tad tomehr lihds schim wehl nau isdeweesh winnus til tahlu mahzihf, ka tee wiffu noprastu kas pee pasta-darrifchanahm waijaga. Wehl ahtraki ne ka ar put neem, ugguns-ratteem woi ugguns-fuggeem, ar telegrapi sinnu padohd, no ka mehsh zittâ weeta turpmaf wairak stahstifim.

20. Daudis kas peldedami grahamatas nefs.

Schinni bildè redsam it sawadu grahamatu fuhfifchanas wihsi ne ka tâ augfcham pee Londones pasta aprakfifchanas dsirdejam. Das augsti mahzihfs leeretajs Umbolds stahsta ka winsch Amerikâ, ne tahlu no leelahs pasaules juhtras Jaen de Brakamores gubernementâ eefsch Peru semmes redsejis ka tur Indijaneri eefsch diwi deenahm par Guanakakamba-jeb Chamaja-uppi us augfchu un par Amazonen-uppi atkal ns leiju peldedami grahamatas neffoht. Muhfu bildè mehsh diwi tahdus peldetajus redsam, no kurreem weens patlabben us uppes

krastu apsehdees sawas grahmatas lakkata eetinn. Scho lakkatu winsch tad ar wissahm grahmatahm ap galwu seen, kas, ka mehs bildè pee ta ohtra peldetaja uhdeni redsam, ka schubburains wainaks isskattahs. Tas us krasta sehdsams sawu nasi sahlè nolizzis, ko tam peldohht arri ais galwas drahnas ja-sprausch, un schis irr tad winna weenigs eerohzis us zetta, ko tas no mahjahm warr lihds nemt. Danni puhputu kohku ehnâ rahdahs winneem atpuhschanahs weeta, jo arri tas peldetajs uppè, puhlejahs ar wissu spehku krastu kasneegt, lai ar sawu beedri kohpâ waretu isdusseht un tad kahdu gabbalinu par fausumu eet. So netahlu us preekschu rumbu kehessi jeb uppè reds kur dsitsch uhdens lohti strauji greeeschahs un peldetajem leelu puhlinu darritu. Pee tam leekahs peldetajs jau peekuffis, jo ta nau smeekla leeta tahdu garru zekku lihds pahru deenahm no weenas weetas peldu eet. — Lai weeglak peldeschana buhtu, winsch no bohmvillas kohka, kas weegis ka

forka, kluzzenu lihds panehmis. Schi kohks tannè widdu weetu weetahm aug un negrimst pee dibbena, ja to uhdeni leef. Zaur to scheem peldetajem pawissam gruhti ka newarr maissi us zetta lihds nemt, un issalkuscham peldohht it ka ar nahwi jazihnahs. Danni atdusseschanas weeta appaksch ta puhputu kohka arri ne kahdu barribu neredf. So to nasi winsch nenemm lihds preeksch maiss greeeschanas bet lai waretu zekku atpohst preeksch peldeschanas, ja gadditohs kur uppè needres un dohni lohti beesi faauguschy. — Sche gan daschs gribbehhs peldetajam to padohmu doht, tahdâs weetas labbak us krastu kahpt un par fausu semmi eet, — bet tam jafakka ka winnds gabbalès arri dauds tahdu weetu kur beesu krummu, meschu woi purwju dehl newarr garw uppes mallahm staigahht. Bet no ka tad winni pahrtteek? woi pahru deenu bes barribas isturr? Arri nè, pawissam neehduschy jau nestahw. So tee kautini kas tur weetu weetahm tuwu pee uppes usturrahhs, tik labfirdigi ka tee no fa-

was nabadsibas arri scheem grahmatu nesse-
jeem maies kummosinu atmett un tohs fa-
wos mahjokkös usnem. Par to it ihpaschi
jabrihnahs, ka tahdi laudis kam pascheem
mas pee rohkas ar ween jo drihsak zitteem
palihds ne ka tahdi kas paschi ne kahdu truh-
kumu nau redsejufchi. Nabbaga zetta gabje-
jam daschreis kahdâ muischâ woi frohgâ eeci-

joht ilgi jagaida lihds uhdens lahfiti dabbu
nodsertees; tur pretti nabbaga arraja wihra
sehtâ to daudsfreis ar skahbu putru, woi ar
kehrnas-peenu apmeelo. Leels preeks irr dsir-
deht, ka arri muhsu mihti Latweeschji jau wez-
zôs fennös laikös ar mihlestibu fweeschinee-
tus usnehmuschi.

21. Gibraltar.

Gibraltar i nosauz wehrâ leekamu pils-
fatu Deenaswiddus Spaneru-semme, pee ta
juhkas-lihkuma ko pehz ta pilsfata wahrda
par Gibraltarâ juhkas-lihkumu fauz
un kas Europas pafauls daktu no Awrikas
schirre. Schis pilsfats irr wirs 1400 pehdu
augstu pleena-klinti jeb pleena-afmina-kalnu
buhwets, un ta ka daschi nammi paschâ klintê
eezirsti. Schi klints ka semmes-lihkums jeb ka
pufs fallas juhâ steepjahs. Wairaf ne ka
700 gaddi pehz Kristus dsimfchanas nahze

Araberino Awrikas pahr juhru, kas papreeksch
schinni klintainâ semmes-lihkumâ nomettahs
un pehz tam to leelaku daktu no wiffas Spa-
neru-semmes uswarreja. Araberu karra-leel-
kungam bija Tariks wahrds un tadehl winni
scho kalnu par Tarika-kalnu nosauze, lihds
laudis pamasam scho wahrdu par Gibral-
tar i pahrgrohsija.

Gibraltar irr neween tadehl lohti wehrâ
leekama weeta, ka no turreenes Araberi nah-
ze, kas Spanereem leelu skahdi darrija, bet
arri tadehl ka zaur scho juhkas-lihkumu wis-
feem kuggeem ja eet, kas us widdus-juhru un

no turkeenes atkal tablatu brauz. Zuhra schinni weeta tif schaura fa ar dischgabbalu lohdehm zaurbraukdamus fuggus warr fashaut un tadeht ja patihl, minnus braufschana aistaweht. Tadeht jau wezods laikos Gibraltara labbad zaur karroschanu dauds affinis isleetas. Jau Fariks bija fahzis tur to lohti zeetu apwelwetu pilsfatu buhweht. Schis pilsfats tad brihscham Spanereem brihscham atkal Arabereem peederreja, lihds beidsoht tanni 1704ta gadda Engländeri ar leelu publinu wiannu eenahme un ar muhreem un dischgabbaleem ta apstattija, fa taggad gan ne lehti kahds winneem to paschu atnemt spehs. Kautschu Spanereem pawissam ne patihl tahdus bestaunigus weefus sawa semme apmeeloht, tad teem, tohs aistsiht nespehdameem tomehr fluffu jazeesch. Pee tam winneem wehl weenumehr jabihstahs, fa Engländerereem ne eekriht praht wairaf waras darbus darriht un Spaneru-semmi ap-laupihl. Tadeht schihs abbas tautas tur saldatus turr, kas schinni schaurâ semmeslibhumâ deen un nakti ar lahdeteem dischgabbaleem weens prett ohtra stahw. Engländeri wissu to klinti ar dischgabbaleem apliffuschi, un muhsu bildê redsam, fa winneem taggad weegli scho weetu apfargah. Schinni bildê mehâ daschas no tahm dsittahm allahm un libhumainahm tekkahm redsam, fo zilweki afmina = kalnâ isjirtuschhi. Weetahm irr appali zaurumi iskalti un tannis paschods garrî dischgabbali falikti, lai, til lihds fa ahra pufse eenaidneekus manna, schahwejs sawa drohschâ allâ buhdams warretu uggumi peelaiht. Als tahdas afminafeenas stahwoht, warr schaut us leiju zil patihl, bes fa eenaidneeku lohdes schahweju warretu eewainoht. Wissi tee gangi kas tannis leelakâs allâs eet, irr papilnam 6 pehdas platti un ta eekalti, fa par winneem lihds pat kalna wirs gallu jafchus warr usjaht. Da welwe fo bildê redsam peederr pee augschas kalna dalkas. Tahdas welwes scheitan diwi blakkam, kas fa pufsrinki lihds to afminafeenu us rihta pufsi steepjahs. Katrà no schihm feenahm peezi, 48 mahrzinas smaggi dischgabbali eelaihti. Pee dibbena afmina

feenas redsamkeekaltas treppes, kas lihds augschu eet, tur atkal schaurâs augsts afmins ar dischgabbaleem peelikts. Schis klintes wirsgals no wissahm pufsehm tif stahws fa sweschineekam us leiju stattotees azzumirkli galwa reibst un prahts fajauzahs. Fa kahdam galwa nefs, tas warr tad arween wehl jo augstat par 4 nodalliteem pantineem lihds paschu wirsgallu us augschu kahpt. Katrà tahdâ pantinâ atkal reds dischgabbalus, fa galli wissi prett Spaneru fkanstehm sagreesti. Augscham paschâ gallâ irr walts tohrnis wirs fa garru fahrschu gallos leelas, no ahdas schuhstas, fa puhschli peepuhstas lohdes ar fo, fa zaur sihmehm parahda, zil fuggu katru brihdi Gibraltar-juhras-libhumâ brauz. No schihs klints wirsgalla irr lohti jauka isstatischeanahs, wiss wairaf us Awrikas pufsi, tur ohtrâ pufs juhras ta apflansteta Zeuta pilsfata baltus nammus reds. Arri us Spanerusemmes pufsi stattotees dauds jaukumus eerauga. No schejeenes tad par leelahm treppehm un garreem gangeem prett deenaswidus pufsi no klintes us leiju kahp, tur atkal weetu weetahm afmina feenâs prett Spanereem sagreesti lahdeti dischgabbali falikti.

Gibraltars irr lohti drohscha weeta kara laika. So eenaidneeki wiannu gan lehti ne eenems un ja gadditohs fa tee to ar lehgeri apmestu, tad uhdens tur drihs netruhktu; jo tschettrâs weetas tur dserramu uhdeni dubbu un katrà weeta warr lihds 40,000 muzzahm smelt.

Gibraltar-pilsfats newaid leels bet lohti jauks un pehz Engländeru buhweschanas wihses buhwehts. Fa tur zaur leelo widduseelu eet, tad isleekahs it fa kad Londone buhtu. So tur tahdi paschi schauri nammi ar leeleem, augscham pufsappateem lohgeem, leelas kohschas prezzes- un labbibas-magasihnes, garr eelas mallahm plattas tekkas preeksch kahjeneekeem un laudis us to paschu wihsî mudschin mudsch. Bet tomehr nammi Gibraltar-pilsfatâ newaid til augsti fa Londone, pee tam winneem qullu jumti un par fo wisswairaf reisineeki brihniyahs, schè nammi ar tumschi pelleku pehrwi mahleti un it fa melni isstatahs. Zeiz fa tadeht tur scho pehrwi

labpraht nemmoht, lai karstâ faulê azzis ne apschibboht, — zitti atkal fakka tadeht: lai eenaidneeki scho pilsfatu tumfâ lehti neeraudfitu. Widdû starp appafschas un augfchas ištatabahm ap katru nammu balta strihpe wiltâ. Waffarôs kad jau tumfch mettahs, ne-weens nedrihst bes wehja-luktura par eelu eet un fur ween stattahs walts-saldatus eerauga. Taggad jau gandrihs 17,000 eedsihwotaji schinni pilsfatâ effoht. Teem baggateem kohpmanneem effoht arri kohfchi nammini un dahrsi ahra no pilsfata. Paschâ pilsfatâ irr diwi ruhmiigi platschi no kurreem tam weenam wisapfahrt jauki kohfi fastahditi. Schinni plazzê mehds saldati munstereht un wiarsch irr til leels ka tur wissai garnisonei saldatu ruhme. Gibraltar pilsfatâ arri diwi basnizas un diwi nabbagu-nammi. Das pirmajs, kas preeksch wairak ne kâ 300 gaddeem, us Keisera Kahrta ta peekta pawehleschanu scho pilsfatu eefahze apflan-

steht, bija Wahzeets, Danjels Spekkels wahrda; kautschu no schihm stanstehm taggad gandrihs ne ko wairs neredt.

Sawu usturru schis pilsfats wiswairak no Awrikas un Sizilijas dabbu; jo Spanereem irr no waldischanas zeeti aisleegts scheitan ko pahrdoh. Laiwas no juhras puffes winnam wissu pahrtikkumu peewedd. Spanereem irr arridsan aisleegts no Gibraltar pilsfata ko pirkt, kautschu ir tad Schihdi fleppeni Spanereem aisleegtu prezzi, wiswairak tabaku pahrdohd.

Gibraltars arri tadeht wehrâ leekams, ka winsch ta weeniga weeta Europes pasfaulesdaktâ, fur ehrmi jeb mehrkalkes usturrahs. Us kahdu wihs wiini tur noklu-uschi, to nemas newarr flaidri isdibbinah. So schee raddijumi mehds jo wairak us deenas widdus puffi mahjoht. Tapeh; wiini scheitan arri newaid wis itin dauds un tee paschi irr wissi tiklai no weenas flakkas.

II. Skunstes darbi.

7. Tunnels Londones pilsfatâ.

Laudis teiz ka wezôs laikôs dauds weetas fleppeni gangi jeb tekkas tahlu jo tahlu par semmes appafschu gahjufchas un pat tahdâs weetas fur wirsû dsitti uhdeni gull un plattas uppes tekk. Arri pee mums laudis melsch ka pee Rihges no pascha pilsfata lihds tahlu ahra no pilsfata krustis par Daugawas appafschu wezôs laikôs par tahdeem fleppeneem zekteem pa semmes appafschu staigajufchi. Dhtrs tahds fleppens zeksch bijis pee Lehrpatas, kas no pilsfata lihds Palkenaues wezzo klosteri fneedtis. Woi schinnis weetas tahdi zekti pateesi bijufchi jeb woi taggad wehl irr, — to apleezinahnt newarram bet wezôs stahstu grabmatâs lassam, ka Babeles pilsfatâ par Euphrata uppes appafschu pateesi tahds fleppens zeksch gahjis. Bes tam wehl Staliâ un Wahzemmê pee dascheem klosterreem wezôs laikôs tahdus zektus atraddufchi. Bet

warrbuht wehl wairak apbrihnojams ne kâ wissi schee, irr tas muhsu laikôs Londones pilsfatâ appafsch to 250 assu plattu Temses uppi zaurrats zeksch. Scho tumfchu zektu, kas leelu gabbalu par semmes appafschu eet, fauz par tunneli, un winsch irr til augsts un til plats ka tur tiklabb kahjneeki ka brauzeji warr zaurdohtees. Tanni weeta fur no dselles-zekteem runnasim, dsirdefim ka daschreis zaur leelahm klintim appafschâ zektu zaurkakt. Tahdus zektus dselles-zekta tunnekus nosauz, bet schee tomehr newaid wis til leeli ka tas tunnelis Londonê. Jau isgahjufschâ gaddu fimteni Londones eedsihwotaji us tam dohmaja, kâ warretu bes tilita, kas kuggu braufschanu kawe, pahr Temses uppi zektu eetaisht. Tanni 1799ta gaddâ arri pateesi kahds prahstigs wihrs Dodd wahrda, fahze ar frohna wehleschanu, par uppes appafschu semmê jaunu zektu rakt. Bet schis meisteris tomehr tahlu netappe un tas eefahkts darbs us kahda laika pawissam ap-

stahjajs, lihds kamehr tanni 1802rā gaddā dauds ammatneeki fabeedrojajs un scho zekta buhweschanu atkal no jauna eefahze. Schee paschi kahdu lohti faprattingu kalnu razzeju (kas kalnds seltu un fudtabu roh) par meisteri peenehme. Schis pahrmelleja labbi to semmi abbas uppes mallās un fazzija tad, ka schis darbs it pahrlieku dauds nemafschocht. Pehz tam winsch aprehkinaja ta jauna zekta garumu un zil pee buhweschanas pawiffam naudas wajadsetu. No ta uppes krasta pa labbu rohku, tee tad eefahze atkal buhweht. Bet til ko 7 affis uppes ap-palschā us preekschu eeraklufcheem, schis darbs winneem til gruhti nahzehs, ka bija ohtrā lahga pufsdarrihts ja pamett. Pehz newiffai ilga laika prahtigi wihri scho leetu no jauna apluhkoja un zerreja ka tomehr wajadsetu warreht kahdu zektu par semmes ap-palschu isbuhweht, un tanni 1807tā gaddā zits gudrs meisteris teescham eefahze scho brihnischku darbu us preekschu strahdaht. Wisspirmat winsch 76 pehdas dstitu bedri, tā leelu plattu affu israfke, lihds kamehr ittin zeetu semmi usgahje un schē nu gribbeja to zektu eeflihi us preekschu rakt. Dezember mehnesi 1807, bija jau 394 pehdas appalsch uppes dibbena us preekschu eeraktas, fur tad to pirmu meisteri atlaide un zittu falihge; kam pee tahs derretas algas wehl 7 tuhstoschus rub. fudr. Klacht apfoblija, ja winnam laimetohs to eefahktu zektu lihds ohtram uppes kraftam zaurrakt. Schis nu ar wiffu spehku puhledamees bija arri jau 800 pehdas us preekschu eerazzis un lai ta wirfus semmes fahrta ne eegrucht, augstas stipras stuttes tanni garrā allā fastattijis. Pehz tam winsch wehl 138 pehdas tahlak eerakke un tad leelu afminni usgahje kam 8 pehdas tahlu bija zaur jakaktahs. Lihds schim wifs labbi gahje, bet 21. Dezember leela nelaiame notikke, prohti ta wirfus semmes fahrta eegruē. Sche japeeminn ka ta wirfus semmes fahrta lihds uppes dibbinam, us augschu, tiklai 5 affis istaisija. Das faprattingis meisteris scho grufimu atkal drihs islahpija, bet ta semme wirfu bija til irdena ka wiinna tannē 26tā Januar 1808, no jauna eegruē. Arri scho plihsumu atkal

skunstigi pahrlabboja un us preekschu strahdaja. Bet semme bija schinni weetā til irdena, ka to allu nedrihsteja wairak ka 3 pehdas augstu rakt. So tas meisteris labprahht kahroja ohtru kraftu fasnuegt, lai arri buhtu tas gangis pee schi pirma raktumu zil sems buhdams. Tahs masas ruhmes deht laudis jau us zekkeem loschadami fawu darbu strahdaja, lihds kamehr smilktis un uhdens til lohti wirfu nahze ka ohtru kraftu fasnuegt wiffa zerriba isfudde. Meisteris mehrija un rehkinaja nobijees un atradde beidscht, ka ne mas ne drihsteschocht tahlak rakt, lihds to wirfus semmes fahrta ar afmina stutthem atstuttetu. Bet nauda jau bija isgahjuse un schis leelajs darbs bija atkal puffed ja pamett. Tanni 30tā Webruar 1809 atkal dauds prahtigi kungi fabeedrojajs, kas zaur awischu lappahm preeksch schi apnikta darba kahdu faprattingu meisteri usaizinjaja. Tee bija 34zas daschadas wihses preeksch schi zekta buhweschanas isdohmajuschu un no ta jau warreja nojehgt ka gan neeki buhs ar tahdu ehrmigu zektu, fur laudis par semmes appalschu gribb braukahht. Beidscht gaddijajs wehl treschajs meisteris kas gribbeja raudsiht, ka winnam ar scho darbu weifschotees. Schis lifke zittā weetā tahdu paschu brihnischku allu rakt, bet schim arri ne is dewahs, tas septinu gaddu puhlinisch bija welti un ta istehreta leela nauda it ka uhdeni eemesta.

Pehz ilga laika tanni 1823 gaddā, kahds no tahs pirmas beedribas lohzeekteem Wyatts wahrda, gribbeja to eefahktu darbu atkal us preekschu dsiht. Winsch derreja preeksch tam Spranzuschu meisteri, Mark Isambert Brunelli wahrda. Brunels apleezinjaja ka scho darbu gan warroht isdarriht, ja pahre to zekta wirfu afminu welwi muhretu. Kautschu to pirmu meisteru listens winnam gan ruhpes darrija, tad winsch tomehr raudsija apmeerinates fazzidams: ja wirs ta zekta afmina welwi muhreetu un wirs tahs welwes labbu fahrta mahlu falistu, tad to darbu it teescham isdarritu. — Pehz wiinna isdohmaschanas divi tahdus welwetus zektus effocht jarohk: weenu plattu preeksch brauzejeem un ohtru jo schauru

preeksch kahneeteem. Zaur to ka ta uppe ar ween us widdu jo dsittala, arri to zettu ar ween jo dsittka ki effoht jarohf. Brunetta buhwefchanas wihse dauds laudim patikke, ka deht tee atkal no jauna preeksch buhwefchanas naudu famette. Brunels bija wissu to, ka wiansch nu dohmaja buhweht, us papihri farakstijis un dauds prahrtigi wihri kas scho rakstu lassija par schi labba meistera gudru isdohmaschanu lohti brihniyahs, redsedami ka wiansch jau wissu to, kas rohkoht warretu gadditees labbi bija pahrlizzis un us tam dohmajis ka, ja kur eegeuhtu woi uhdens fahktu wirsu nahkt, atkal drihs warretu pahrlabboht un tablatu rakt. Tanni 1824ta gadda, Webruar mehnesi, bija jau atkal jauna beedriba zehlfusees, kas par schi fleppena zetta buhwefchanu ruhpejahs. Schihs beedribas lohzecki Brunelli ka lohti gudru wihru pasihdami, tam atkal naudu dewe un wiansch fahze sawu darbu bes kawefchanas. Brunels eefahze rakt no ta uppes krasta kas pa labbu rohku irr, no ta leela Londones tilta kahdas 3 werstes us juhreas puffs, makkeniht tablatu ne ka tee pirmee meisteri bija rakkuschi. Wifs pirmat likte wiansch 150 pehdas no uppmallas, 50 pehdas plattu un 40 pehdas dsittu bedri rakt, no ka ar leelu maschini no 30 firgu spehla, to walleju semmi ahra dsinne. Schinni bedre wiansch tad 3 pehdas resnu un 40 pehdas augstu tohrni buhweja, ko wiansch pehz tam rohkoht ar ween jo dsittal eelaide, lihds beidsiht tahs bedres dsittums 65 pehdas istaisija. Nu bija arri tam tohrnim japeebuhwe, lihds tas semmes wirsu no bedres ahra fneedse. Tam tohrnim abbas pusses tad Brunels us leiju un tad atkal us augschu brauzamu zettu taisija kas lihds pat bedres dibbenam fneedse. Pascha tohrna appalscha wiansch tad ar leelu puhliu wehl ihpafschu dsittu bedri rakke, lai, ja to fleppenu zettu rohkoht kur uhdens gadditohs, — tas tanni bedre tohrna appalscha falezetu. Tanni gadda 1826, jau atkal eefahze garr to zettu paschu darbotees, ka plattums 38 pehdas un augstums 22 pehdas un 6 zettas jeb pawissam 855 kwadrat pehdas istaisija. Tas gudrs meisteris isdohmaja tad it sawadu eerohzi

preeksch schi zetta rakkhanas, to wiansch par filbi nosauze un bes ka ar scho darbu gan warr buht ne mas nebuhtu us preekschu kluufchi. — Schis filbs bija leels dselles rahms, pehz ta allas zauruma leeluma taisihts. Pascha rahma bija 12 dselles lambarini, ta eedalliti, ka 5 no scheem lambarineem zits us zitta, jeb tas ohtrajs wirs ta pirmaja un tas treschajs wirs ta ohtra stahweja. Schohs lambarinus arri warreja us preekschu un us appakalu stundiht, kautschu wiinni pee ta rahma zeeti bija peetaisiti. Arri to rahmu paschu warreja ar sawadahm maschinehm stumt kur patikkahs. Til lihds ka tas filbs bija tanni alla cestumts, wiansch til labb tahs allas seenas ka arri to wirsus kahrtu til ilgi faturreja, lihds tee strahdneeki to augschâ minnetu alminna welwi bija usmuhrijuschi. Diwapsmit strahdneeki warreja schi reisa, katrs sawa weeta rakt un tanni israktâ dallâ tuhdat to welwi eemuhriht. Tahdu welwi wiinni tad pahr wissu to zettu, no weena uppes krasta lihds ohtram, ar dedsinateem steegeleem ismuhreja, to welwes wirsu tad ar tahdu kitti pahrwilke, kas labbi nokaltuse ne uhdens pilleenu zaur ne laisch. Tee welweti gangi preeksch tahm zetta weetahm bija abbi 13 pehdas un 9 zellas platti un 16 pehdas un 4 zellas augsti. Tanni 14ta Oktober 1826, bija schee gangi jau 260 pehdas us preekschu eerakti, ka no nejauschi gaddijahs ka wirs ta filbja bija fleppens zaurums raddees, zaur ko pamasam jau smillts un uhdens us to filbi wirsu nahze. Ar leelu puhliu laimejahs scho zaurumu aissbahst, un weenumehr mudri strahdajoht, bija tanni 1827ta gadda, Janwar mehnescha fahkuma, jau 350 pehdas eeraktas. Temses uppe bija tam brihscham lohti uspluhduse zaur ko atkal tanni wirsus kahrtâ leels zaurums isgeua. Ar neisfakkamu puhliu tillai warreja to, no augschas tanni gangi gahsdamees uhdeni aisturreht un katru reis, kad uppe bija uspluhduse, bija no darba jaatstahj. Pehz schihs nelaimes brihscham tomehr atkal warreja us preekschu strahdaht, lihds kamehr tanni 12ta Maj mehnescha deena atkal leels semmes gabbals no augschenees nogrua. Par

leelu nelaimi bija wehl-tam brihscham jus to weetu augscham uppē tahdi fuggi enkuri ismettufchi un zaur tam to semmi uppes dibbenā wehl jo irdenu padarrijufchi. Tanni 13tā: Maj sahze uhdens leelās straumēs us leiju gahstees. Brunels nesinnadams wairs to darriht, nehme tahdu sawadu leelu glahses trautu ar to pehriu mekletaji juhras dibbenā laischahs, un nolaidahs paschā uppes dibbenā, lai to wainu jo labbi warretu ap-luhloht. Schē winsch par laimi atradde, ka ta welwe ar to kites kahrtu wirsu pawissam nebija sadausita. Tilkai weenā weetā winsch zaurumu usgahje kas til leels bija, ka 40 tuhstoschas muzzas mahlu wajadseja, lihds to paschu atkal aistaisija. Schee mahli bija maisos uppes dibbenā janolaisch; gan leels pubhinsch bija pehz tam, lihds to eegruufschu semmi isgrahbe un to fatezzejufschu uhdeni isfmehle, bet tad tomehr atkal warreja tah-lal rakt. Pirmā Janwar mehnescha deenā bija tas raktajs jaunajs zelsch appakschā

lohti ismirzis, tadeht ka tee laudis seemas-fwehtlus swinnedami kahdas deenas nebija strahdajufchi. Tanni 12tā Janwar til fitti rahdijahs, ka Brunels pats ar tschettreem strahdneekem allā palikke, lai warretu pee laila wiffus zaurumus aismehreht un to eelschā pluhdamu uhdeni aisturreht. Bet no nejaufchi eegruē ta semmes kahtra teescham wirs ta kibja. No schi genēna wifs tas garrajs gangis atflannija; wiffas swezzites is dsiffe un trihs no teem strahdneekem gallu dabbuja. Brunels ar to zettorto bija ar leelahm mohlahm us brihnuma wihs isglah-bees. Arri scho zaurumu pehz tam ar mahlu maišem islahpija un atradde, ka ta welwe arri schoreis dauds nebija isplohsita. Bet ta tahlak rakschana bija tomehr jaatstahj, jo wiffa nauda bija pagallam. No eesahfuma bija rehlinajufchi ka 1 miljoni 120 tuhstufchus rubutus fudr. wajadsehs un taggad jau bija 1 miljons un 400 tuhstoschi fudr. rubuki patehreti. — Tas zelsch jau bija 600

pehdas pa semmes appakſchu eerakts, bet wehl truhke til pat 600 pehdas, lihds ohtru uppes kraſtu faſneegtu.

Tanni 1834tā gaddā laimejahs Brunellim no krohna atkal naudu dabbuht. Wiſſpirmaſ wiſch nu jaunu kilbi taiſſija un 1835, eefahze wiſch atkal pee ta zetta buhwefchanaſ ſtrahdaht. Kautſchu taſ uppes dibbens lohti bija iſmirzis un tannis gaddōs 1837 un 1838 no augſcheenes trihs reis uhdens pluhde eefchā, tad tomehr ta rakſhana taggad jo labbi weizahs ne ka no eefaktuma; tā ka Brunels 1841 jau ohtru uppes kraſtu faſneede. Iſſi pehz tam wiſch arri ſchinni puſſe 75 pehdas dſiktu bedri iſrakle lai zaur to paſchu uſ to tumſcha zetta gallu jeb ganga zaurumu, uſ leiju warretu nobraukt.

Tanni 13tā Auguſt gahje Brunels pirmu reis par ſcho, par ſemmes appakſchu iſraktu jaunu zettu wiſs zaur, no weena uppes kraſta lihds ohtram. Pehz tam arri tanni puſſe pa kreifu rohku, tanni ganga gallā to eeejamu zaurumu iſmuhrija un 1mā Auguſt mehneſcha deenā 1842rā gaddā jau atwehleja laudim par to weenu welwetu gangi par uppes appakſchu eet. Par to ohtru tiſſkai tanni 25tā Webruar 1843 gaddā eefahze ſtaigaht. No ta laika tad lihds ſcho deenu laudis par maſu naudu warr par Demſes appakſchu par ſcho jaunu zettu, ka patihſahs, braukt, jaht woi lahjam eet. ſchi tunneta buhwefchana bija 5 miljoni rubulu ſudr. maſſajufe, kaſ tomehr wehl til dauds ne iſtaifa ka, ja pahr Demſes uppi tiltu buhwetu.

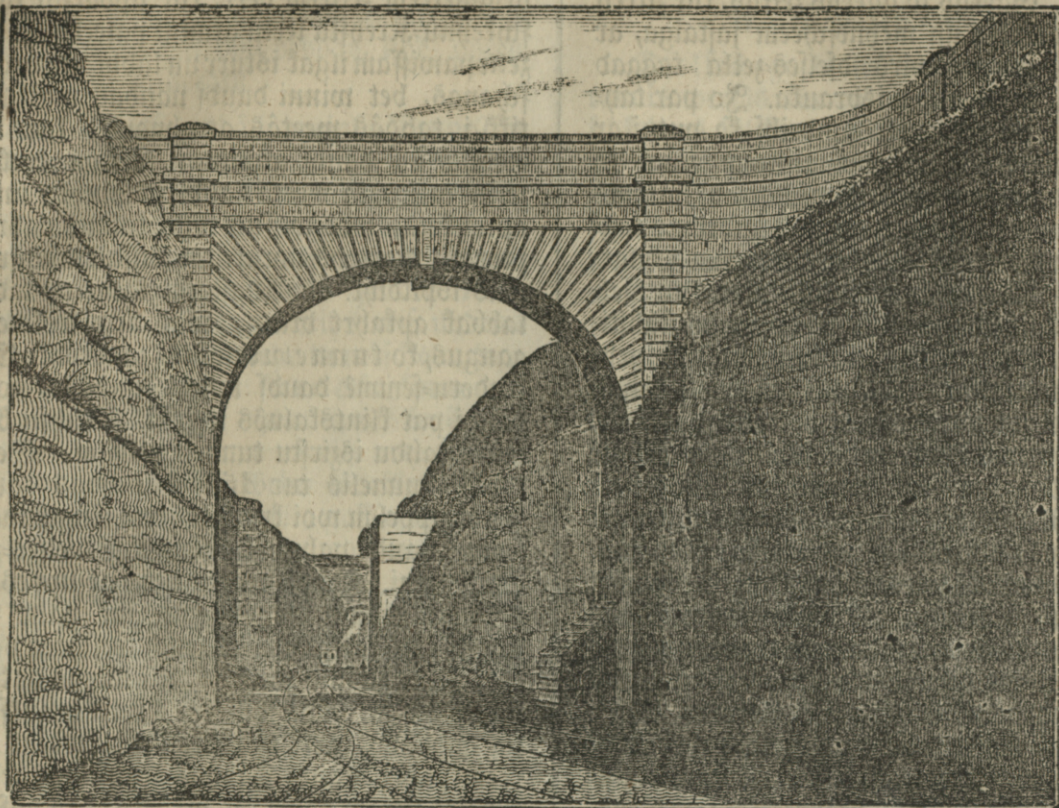
Muſſu bildē redſam to raktu zettu kaſ tunnelē ee-eet. Paſchā tunneli eefchā weenumehr eljes ſwezzes degg. — Demſe, kaſ 13 juhdes no Londones juhrā gahſchahs, irr par wiſſahm zittahm uppehm Engländeru-ſemmē ta leelaka. Winnaſ plattumu turu pee pilſſata, rehſina 500 pehdas. Tanni tunnetā weetā winna maſſeniht ſchauraka, bet til dſikta, ka tee wiſs leelaki kuggi par ſcho uppi eet.

8. Dſeſes = zelli.

Dſeſes = zelli irr tahdi zelli wirs ka tannis weetas kur rattu ritteni teſt, dſeſes ſchlehnēs ſaliktas. Tahdus zellus jau wezjōs laikōs pee Reemeru tautas weetahm uſgahje. So laudis jau ſenn to bija aſſinnuſchi ka par lihdsenu un zeetu zettu warr dauds leelakūs weſumus weſt ne ka pa bedrainahm un ſmilktainahm weetahm. Arri Wahzſemmē tōs kalnōs kur dſeſi, ſudrabu woi ſeltu n. t. j. p. rohſ, jau preekſch lahdeem gaddu ſimteenem gārōs baikōs dſeſes ſchlehnēs eelaide lai kerru rittens jo weegliki tezzetu. No Wahzſemneekem bija Engländeri noſſattijufchees, kaſ tanni 1676tā gaddā jau bija kalnōs lohka ſchlehnēs ſaliktufchi, lihds pehz 100 gaddeem, 1776 lahds prahtigs wihrs, Kurr wahrda, wirs tahm lohka ſchlehnēm dſeſes ſchlehnēs liſſe. Pehz tam ſahze meſchi ar ween wairaf maſumā eet un leetas-lohki palikke dahrgaki, tadeht nelikke wairs appakſch tahm ſchlehnēm garreniſti baikus, bet tiſſkai weetu weetahm ihſus kluzzerus kruſtis appakſch leelahm leiſjamas-dſeſes ſchlehnēm. Tanni 1797tā gaddā liſſe Barns to lohka kluzzeru weetā almina ſtabbiuus. Bet wirs ſcheem almineem taſ leiſjamas-dſeſes ſchlehnēs lohti drihs luhſe, tadeht pehz tam taſ ſchlehnēs no ka lamas-dſeſes un wiſſupehz no it ſawadas walkanas dſeſes kalle. Laudis redſedami lahds leels labbums no tahdahm ſchlehnēm kalnu-razezeem un pabrīka meistereem zehlahs, ſahze uſ tam dohmaht, ka ir wirs leelzeekem dſeſes ſchlehnēs warretu ſalikt. Pirmo dſeſes-zettu tanni 1825tā gaddā Engländeru-ſemmē taiſſija. Ne ilgi pehz tam tā Engländeru-ſemmē ka arri Sprantſchu-ſemmē, Wahzſemmē un Amerikā jau dauds weetas dſeſes-zellus uſgahje. Pawiſſam ſchōs laikōs, kur ar uggunſraiteem beſ ſirzeem pa zettu brauz, zaur dſeſes-zelleem tiſſlab ka zitreis zaur grabmatu druckſchanaſ, pulwera = taiſſchanaſ u. t. j. pr. iſdohmaſchānu, paſaulē dauds leetas it zittadi greeſuſchahs. Pehz ihſa laika buhs wiſſa Europā dſeſes-zelli atrohnami un tahli laudis tiſſlabba no rihta ka no waktara puſſes warrehs tad jo weegli zits ar zittu

fatiktees. Garrus jo garrus zekus, kur zitreis
 bija neddekahm un mehnescheem jastaiga, ar
 ugguns-ratteem wirs dselles-zekta taggad
 eeksch pahru deenahm isbrauka. Jo par tah-
 deem zekteem zekineeki gandrihs ka putni ar
 spahrneem skreij. Rohpmanneem zaur to
 taggad dauds weeglafi kupschotees; jaunas
 skuntes un daschadas augstas gudribas tag-
 gad ittin drihs pa tahlahm semmehm isplat-
 tahs. — Mehš scheitan lassitajam no dsel-
 ses-zekta taifischanas kahdu masuminu stahsti-
 fim. Tahds zeksch lohti teescham, it ka pehz
 schnohra jataifa, arri kalni janorohk, leijas
 japeemett un purwainas weetas ar granti,
 afmineem woi kohkeem ja ispild, lai pehzat
 brauzohht ne kad dsittak neslihht. Schè leef
 tad wirsù tahs schkehnes, tad rattu plattumà
 weenu no ohtras ar naglahm peenaglo.
 Daschàs weetas wirs scheem kluzzeneem wehl
 ihpachus schkehnu-stabbiaus leef. Tahs
 schkehnes 4 lihds 6 pehdahm weenu no ohtras
 leef, kautschu taggad dauds weetas wairs 5
 woi 6 pehdas plattus rattus neatrohn. Dsel-
 ses-zekus schòs laikòs us tschetttrahm wih-
 sehni taifa. Pirmà jeb Amerikaneru taif-
 schanas wihse irr schi: Papreeksch faleef koh-
 tus garraniski un wirs scheem atkal krustis
 ihpachus schkehnu-kohkus. Pee schihs wih-
 ses warr paplahnas schkehnes, — it us peh-
 du 8 mahzinàs dselles, — list, bet par scheem
 zekteem nau til labba braukschana ka par
 teem zitteem. Ohtra jeb Ollanderu taifschana
 nas wihse: Schè ne kad neleef garraniski
 kohkus appatschà, bet wirs teem krustim fa-
 likteem kohkeem dselles krehfli jeb dsittas roh-
 bas, kurràs tahs schkehnes eelaistas. Schihs
 schkehnes 15 pehdu garròs gabbalòs taifa un
 pehzat kohpà fakati. Tadeht ka schihm schkeh-
 nehni til it pa 3 pehdahm atspeeda appatschà,
 winnahm beesalahm jabuht ne ka tahm pir-
 mejahm. Pee schihm mehds it pehdas gar-
 rumà 12 lihds 18 mahzinahm dselles nemt.
 Pa schihm schkehnehni branga braukschana
 un winnas arri jo isturrigas ne ka tahs pir-
 majas. Pee tahs treschahs Dselles-zekta
 taifischanas wihses nemas krustis-kohkus
 newaijaga, jo schè tahs schkehnes wirs afmi-
 neem saliktas. Ta zettorta wihse tikkai pee

bruggeteem zekteem derr, kur appatsch katra
 schkehnu-krehfla leelu afmini paleef. Schè
 zekli pawissam ilgak isturr un labbi pee brauk-
 schanas, bet winni dauds naudas maissa un
 tikkai tahdàs weetas atrohnami, kur mas
 meschu un dauds afminu. Sekam dselles-
 zeklu taifa, ta weeta labbi jaapluhko un ja
 aprehkina, woi wissus tohs kalnus pahr to
 jabrauz warrehs norakt un wissas tahs grah-
 was ispildiht. — Augsteem kalneem tadeht
 labbat aplahrt brauz, wai arri welwetus
 gangus, to tunnelus nosauz zaurrohht. Eng-
 lenderu-semme dauds tahdu tunnelu, no ka
 daschi pat klintskalnos iszirsti. Muhfu bildè
 mehš tahdu iszirstu tunneli redsam. Weens
 tahds tunnelis tur 15,000 pehdas garfch.
 Pahr uppehm woi krustazekteem Englanderu-
 semme dauds pahrleeku skunstigi dselles-zekli
 atrohnami. Kahdà weeta tur par uppes ap-
 patschu weens dselles-zeksch un pahr scho
 augsti gaisa atkal dselles-zeksch teescham pahri
 eet; ta ka schinni weeta 4 zekli weens ohtram
 pahri eet un ja pa wisseem 4 reisa braukscha-
 na gaddahs, arri tschettreji ratti weeni oh-
 reem pahri brauz. Tahdus skunstigus zekus
 kur zits zittam pahri eet wiaduktès nosauz
 Englanderu-semme dauds lohti augstas wià-
 duktes, kas arridsan ar it sawadahm schkeh-
 nehni apliktas. Weena leela wiadukte irr
 Estreikeru-semme pee Brin pilsfata. Schi
 irr 1 tuhkstofch 6 fimts uu 17 pehdas garra
 un wirs 72 muhretahm welwehm buhweta.
 Ta pat irr weena lohti leela wiadukte stary
 Keln un Aachen pilsfatu, kas 5 tuhkstofch
 fimts un 60 pehdas garra. Ta wissai augsti
 kalni preekschà gaddahs, tad dselles-zeksch ta
 jataifa, ka winneem aplahrt warr apbraukt.
 Augstòs kalnòs arri it sawahdas maschines
 peeleeft, kas tapat ar ugguns spehku rattus
 kalna gallà uswell, kur tee tad paschi ohtrà
 puffed us leiju noteff. Bet schihs maschines
 irr lohti dargas, tadeht zaur augsteem kal-
 neem labbat tunnelus rohht. Ta trahpahs ka
 dselles-zeklu kahdà weeta newarr it teescham
 ka pehz schnohra, tad warr arri ar masu lih-
 kumu taifihht; bet ir tad ahtri pawissam ne-
 warr greest. Pa lihkmaineem zekteem rahmi
 jabrauz un pee tam wehl schkehnes lohti ahtri

nodell. Tahdi zelli tillai til platti jataisa ka preefch ratteem waijadsigs, jo zittadi winni wehl dauds wairaf naudas maksatu. Saprohtams ka pa tahdeem dselles-zelleem tillai ar ugguns-ratteem brauz. Wirs tahdeem zelleem tur dauds brauka, mehds diwi pahri schlehnu likt, weenu pahri preefch prohjam brauzejeem un blakkam schihm ohtru pahri preefch teem kas atpakkai brauz. So zittadi diweji ratti us zella fastapdamees zaur to ahtru braufschanu weens ohtru sadausitu. Tahdi zelli ar weenu pahri schlehnu kahdas weetas arri plattaki un ar diwi pahreem schlehnu jataisa, lai tur fastapdamees ratti weeni ohtreem garram pabrauktu. Irr tee weeni ratti agraf tahda weeta abraufschu, tad winneem janogaida lihds tee ohtri nahf un garram aisbrauz. Tadeht irr labbi, dselles zellu til plattu taifihf, ka ja trahpahs waijadsigs wehl ohtru pahru schlehnu warr peelikt. Dselles-zella grunts irr no akmineem muhrechts un purwainas weetas ar stahweem woi

galloscheem balkeem ispiditas. Appafsch tahm schlehnehm irr preefchu klutschu krusstis falikti. Tahdus klutschus daschs lassitajs gan buhs preefch kahdeem gaddeem Kursemmes meschos redsejis, warrbuht daschs pats wehl tehfs un par wentas uppi us Wentspilli pluddinajis.

Amerikas pasaulas datta schos laikos tohti dauds dselles-zelli, gan tadeht ka tur dauds pilsfati zits no zitta tahlu un eedfihwotaji zaur scheem zelleem jo drihsaf warr fatiktees un lohpmanni labbaki kupfchotees. Danni 1840ta gadda tur jau 750 juhdsu garri dselles zelli bija; ka arri Englenderu-semme 530 juhdsu garrus dselles-zellus atrohn. No Londones ween 10 dselles-zelli us zitteem pilsfateem eet, kas zittos gabbalos atkal ar zitteem dselles-zelleem saweenojahs. Bet wiffi schee dselles-zelli Englenderu-semme jau tanni gadda 1840 wairaf ne ka 400 miljoni sudr. rubulu maksaja; un ja wiffus tohs no 1840ta gadda lihds scho laiku jaunus taifitus

dselses-zellus farehkinam, tad tee drohschi arri pahru simtu miljonu rubuku sudraba is-taisihs. Das wisbdahrgakajs dselses-zel'sch irr tas, stary Grenwiche un Londoni taisihs, fur par weenu paschu juhdsi gandrihs 10 miljoni sudr. rubuku bija jamaksa. Pee wissulehtakas dselses-zetta buhweschanas weena juhdsi 235 tuhstoschus rubutu sudr. maksa. Bet pa dselses-zelleem arri pahrlaeku dauds laudis brauz. Tanni gadda 1842, Engländerusemmē pa 50 dselses-zelleem 18 1/2 miljon zilweli braukufchi. Pehz flaidras ap-rehkinaschanas wissi schee zelli 34 miljon 3 simts tuhstoschus rubukus sudr. eeneffufchi. Pa scheem dselses-zelleem 828 ugguns-ratti, — 605 ar feschem un tee zitti ar tschettreem ritteneem, — brauz. Ta wissu muddiga braukfchana pa Engländeru dselses-zelleem irr 44 werstes weenā stundā, un ta jo pama-jaka, 39 werstes. Kas gan muhsu braukfchana ar sirgeem prett tabdu abtrumu!

Kā Engländeru-semmē tā arri Sprantfchu-semmē, dauds dselses-zelli. Engländeru-

semmē laudis paschi preeksch dselses-zelleem naudu samette un ne kas nekait, jo no teem brauzejeem winneem atkal deesgan auglu eenahl; bet Sprantfchu-semmē trohns lihdsēja, to zella weetu pa walti dewe un par samu naudu to zella grunti taisija. Belgijā, kas zittahrt pee Dlanderu-semmes peederreja, trohns wissus dselses-zellus buhwēja. Scheitan irr tee labbatee dselses-zelli. Kautfchu Belgijā dauds lihdseni klaijumi, tad tomehr ir schē bija zaur dauds kalneem tunneli un pahr dauds uppehm un grawahm tilti un wiaduktēs jataifa. Scheit bildē redsam us tiltu wihsī taisitu wiadukti.

Kreewu-semmē tanni gadda 1836, no Pehterburgas us Zarskoje-Selo un Pawlowst, fur Keisera pilles irr, dselses-zellu pataisija. Taggad arri no Pehterburgas us Moskawu pa dselses-zellu brauz. Das treschajis dselses zeesch, kas no Pehterburgas us Warschawu eeschoht, wehl narw pabeigts taisiht. Urriidsan no Rihgas us Dihnaburgu dselses-zellu taifa.

Urri Wahzsemme jau labbi senn pa dselleszelleem brauka. Tanni 1828tâ gaddâ tur pirmreis ar sirgeem, un 1835, ar ugguns ratteem pa dselleszelleu brauze. Tanni gaddâ 1844, Wahzsemme jau 251 juhdsi, ar 226 ugguns ratteem un 25 ratteem to sirgi wilke, pa dselleszelleu brauze. Lihds scho laiku Wahzsemme wehl dauds jauni dselleszelli taifiti, no ka katra juhds 275 tuhstoschus rubulus sudr. maksajoh. Wiffi Wahzsemmes dselleszelli lohpa rehkinati maksa wairak ne ka 50 miljon rubulus sudr. Scheitan retti dubbultas schlehnes atrohn, tiffai tannis weetas ween, fur fastapamees ratti weeni ohtreem garram pabrauz, diwi pahri schlehnu falikti. No Wahzsemmes ugguns-ratteem tas wairums ar fescheeem ritteneem taifiti.

Ur ugguns-ratteem nu gan labba braufschana bija, bet ta ugguns usturreschana rattôs tomehr dauds naudas maksaja; tadeht fahze daschi us tam dohmaht, ka tahdus rattus bes ugguns spehka us preekschu dsiht warretu. — Dauds zitti par scho leetu smehjajs, bet Englenderi tahdu zellu taifija fur ugguns spehku ne waijadseja, zaur to ka rattus ar wehju us preekschu dsinne. Wirs schi zetta abbu schlehnu starpâ garrâ truhbe taifita, no ka ar sawadu maschini wifs gaisf flaidri jaiswelf. Schee ratti ar to truhbi tif kunstigi falaihti ka, tif lihds ka eesahf to gaisu no tahs truhbes iswiltt, tee ratti paschi us preekschu teff. Tahdi ratti 45 lihds 90 werstehm weenâ stundâ eet; tas irr wehl dauds ahtraki ne ka ugguns-ratti. — Schi dselles truhbe irr tif refna, ka winnas zaurmehrs 15

zellas istaifa. Ur fcheem ratteem brauzohrt rattu preekschâ wifs gaisf no truhbes jaiswelf, tur pretti rattu pakkaâ truhbe japamett. Zaur to nu ka tas tanni truhbe palizzis gaisf ar warru us tahm tuffschahm weetahm rattu preekschâ lauschahs, winsch rattus tif stipri us preekschu gruhfch, ka tee wehl ahtraki ne ka ugguns-ratti ffreij.

Schê jafalka: reds ka brihnischki Deews zilweku raddijis! winsch winnu ar tahdu gudribu apdahwinajis, ka tas spehji isdohmaht un ustapt, ka ar ugguni un gaisu leelus smaggus wesumus dsenn un wehl jo ahtraki ne ka meh's to ar stipru jo stipru lohpu spehku paspehjam.

Zapat ka ar ugguni un gaisu, Englenderi arridsan ar uhdeni raudsija rattus us preekschu dsiht. Sa uhdens no kahdas augstas weetas us leiju gahschahs, tad winsch wiffu kas tif preekschâ trahpahs tahlaku gruhfch. Tadeht Englenderi zetta gallâ tif augstu tohrni buhweja kas par schi zetta wifsaugstakahm weetahm augstaku stahweja, zaur to tas no ta tohrna islaists uhdens, tohs rattus ar warru us preekschu stuhme. To zetta-schlehnu starpâ tahdu paschu garru dselles truhbi waijadseja ka pee teem, ar gaisa spehku brauzameem ratteem. Gaisa weeta scheitan uhdenim ratti jagruhfsch.

Kautschu schi leeta lohiti gudri isdohmata, tad tomehr nahkajs gruht, tahdu ar uhdens ratteem brauzamu zellu eetaifht. To tee uhdens tohrni lohiti augsti un leeli jabuhwe un zil gruhti tas nahkajs, tohs paschus ar uhdeni peepildiht!

IV. Derrigas mahzibas.

7. Kâ zilwekus kas pakahrufchees, buhs raudsicht atdsihwinahht.

Tahdeem kas ar strikki rihkli aischnau-guschu us diwejadu wiffi nahwe peceet. Pirmâ kahrtâ zaur to, ka tas kam kalls aischnaughts, wairs newarr dwaofchu wilkt, un ohtrâ kahrtâ zaur to, ka tahdam pahrlaeku

dauds affinis galwâ fateff un smadsenes famaita. Irr tas strikkis ap ta pakahrufschahs kaku wallam palaihts, tad us to jaluhko ka tas nelaimigajs pee semmes krisdams no jaunâ neewainojajs. Winsch tadeht prahtigi janonemm un ta ka kahjas us leiju karra-jajs, sehdu gultâ jaleef. Pehz tam wiinna drehbes jaatknohpe, kakkadrahna janoraifa

un rohka affins jalaisch un ja rohka affinis jau buhtu fabeeseifchas, tad kalla ahderè ja-zehrt. Pee wezzigeem, woi tahdeem kam pawahjas meefas un kas gihmi wehl nau silgani un ka uspumpufchi neisfkattahs, affins-laischana arri ne mas nau waijadsiga. Bet affins-laischanas weeta scheem peerè, ais aufim un pakause dehles japeelaisch woi radsini japeeleef. Tad kalls labbi jaaplukto, woi nau strikkis kur eegrausis un ik pabrihscham pa mutti un pa nahschm dwaſcha ja eepufsch. Da tam auksta uhdeni mehrzetas drahnas woi puhfle eetihiti leddus gabbali tam pakah-ruschamees us galwu jaleef un auksts uhdens azzis jastahz; bet winna kahjas un rohkas labbi pakarsta uhdeni, kur fahls, pelni un ettikis peemaishti jabahsch. Up winna kahjahm un rohkahm warr arridsan finnepjuplahsteri list. Pee tam winnam warr arri ar fahls-un seepju-uhdeni klistihri list. Winna kahjas appaksch pehdahm un rohku dilbji tannis weetas kur plaukste fahkaks, ar suffelli jabehrse un ettikis woi salmijak-schpirktus preeksch ohschanas pee nahschm jaturr. Rihfle winnam ar elje mehrzetu spalwas spurri jakuttina un kaufeta sehgel-lakka woi swikkis, woi auksts uhdens us firds weetu japillina, meefas ar nachtrehm jafeldina un us wehderu un kruhti radsini jaleef. Par to nau jabehta ka winna meefas lai fahlda, jo tahdam kas pakahrees labbu laiku filtums wehl meefas usturrah. Un ja gadditohs fildischana waijadsiga, tad warr firtus atminus woi ar firtu uhdeni pilditas kruhkas ap winna meefahm list, woi arri winnu us flteem pelneem woi firta uhdens wannà list. Ja kalls no strikka eewainohts, tad warr ettiki woi brandwihnà mehrzetus lakkatus aplahrt fist, lai pumpumu noxemm.

Irr tad isdewees tahdu nelaimigu zilweku atdsihwinah, tad wehl 2 lihds 3 deenahm ar winnu gauschi prahrtigi ja = apeetahs. Ja winsch pehz tam wehl ar ween ka apmeegojees rahditohs, tad aukta uhdenè aplappinata drahna ap galwu jafitt un daschreis arri dehles un radsini japeeleef. Ja glohtes winna kruhti apnehmufschas un winsch smaggi puhsch, tad wemjammas sahles jadohd un kas wehl

labbaki irr, ja ahrsts tuwumà, tad pee ta jaet un padohmu japrasa; jo winsch tahdas leetas ar ween labbaki isproht ne ka meh. s.

B. Ka tahdus zilwekus jaglahbi kas twaika noslahpufchi.

Schi nelaimè daudskahrt pee mums gad-dahs, wis wairat seemas laika, ja tahdas istabas kas ilgu laiku aukstas bijufschas kahdureis eekurrina un krahni par ahtri aistaifa, woi arri, ja zilweki firta istaba gull, kur flap-jas drahnas preeksch schahweschanas isliktas. Jo tahdi, meega no twaika pahraemti, paschi lehti neatmohstahs un ta ka ar fapneem puhledamees nahwes meega kriht. Tahdam twaika gullifscham wispirmat galwa tikkai smagga paleef, lihds pehz tam arridsan galwas-fahpes mannamas. Pee tam winnam leekahs it ka kahds galwu no abbahm pufschm kohpa speestu. Pehz kahdu brihdi winsch tad ne to dauds wairs nenomanna un it ka peedsehris straipele; winna azzis paleef woi tumfchas woi winnam wiffas leetas dubbultigi rahdaks. Pee tam winnam aufis dseed, firds putst, wirs kruhtim ka atmins speesch, lihds winsch tad dsirta meega kriht, pawiffahm meefahm nogurris paleef, tad pagihbst un dwaſchas wiltschana ka arri affins ffreeschana mittejahs, lihds beidscht nahwe peestahjahs. Ja katru reis wiffas schihs sihmes ta pehz kahrtas ka scheitan stahstijam rahditohs, tad gan katrs pee laika jau warretu no tahdas nelaimes fargatees. Bet daudsreis gaddahs ka wihrs pehz gruhta deenas darba peekuffis firta istaba apgullees tuhdat zeeti aismeeg un tik ka fapnòs makkeniht manna, ka ar winnu zittadi paleef, lihds beidscht twaiks galwu pa wiffam pahreemis gulletaju nahwes meega eeguldina. Tahdu noslahpufschu ar steig-schenu tuhdat no tahs twaitainas istabas jaisness, wiffas winna knappas drehbes ja atkrohpe woi labbat pa wiffam janogehrbj un winsch tad pufschedu gultà janofehdina, bet ta ka kahjas us leiija karrajahs. Pee tam ik pa brihscham winna gihmis ar aukstu uhdeni ja apflazzina un no tahdas paaugstas weetas auksts uhdens us firds weetu japillina. Peh-

digi wiffas wiinnu meefas ar ettiki jamaſga un if pabriſſcham durwis jaatwerx un iſtaba ja wehſina. Up kahjahm, us mugguru un us fruchtin arri ſinnepu-plahſteris jaleef un woi ar ſahls- woi ar ſeepju-uhdeni, woi arri ar uhdeni un ar ettiki jaukta kliftire jaleef. Par nahſehm wiinnam weenumehr dwaſcha jaeepuhſch un ſtipras ohſchamaſſahles, ka: ſalmi-jal-ſchpirktu, kampara-ſchpirktu un t. j. pr. appaſſch degguna jaturr. Wiinnam arri warr kahdus pilleenus ſchelkena eepillinaht un ar ſpalwu kaſ elje mehrzeta, rihkle kuttinaht lai went greeftu. Ja tad rahditohs ka ar to no-flahpuſchu us labbuma eet, bet wiinſch wehl lohti wahjſch un ka apſkurbis iſleekahs, tad tuhdat pee ahrſts jateff un padohms japraffa.

Tahda patte nelaima warr gadditees, ja tahdas affas woi dſittas, ſmirdoſchas uh-dens-bedres kaſ ilgu laiku aiſbahſtas bijuſchas, atſedſ, woi tahdös pagrabbös eet, kaſ dauds gaddus nau wehſinati, wai lihku kambarös eet, kaſ ilgi aiſſehgti bijuſchi un kur ne kahdi zaurumi preekſch wehſinaſchanaſ newaid, un t. j. pr. Lai tahda nelaima gadditohs kur gaddidamees, wiſſſpirmaſ par to jagahda, ka to noflahpuſchu no tahs twailainas weetas aiſneſs un tahdä weetä noleef, kur wiinſch papilnam weffeligu wehſminu dabbu.

9. Akmini-leetus.

Muhſu pirmäs grahmatainas mehs jau trihſkahrtigi no tahdu, ehrmigu leetus ſtahſtiam, kaſ muhſu laukeem un ptawahm ne kahdu labbumu nedarra. Scheitan nu zettortä kahrtä no tahda leetus runnaſim ar ko akmini no gaiſa kriht. Schis leetus gan lohti brihnifchſ leekahs, bet tomehr newarr leegt, ka laudis til labb wezzös laifös ka irr taggad, tahdu leetus, kur akmini, gan leelaki gan maſaki, brihſcham pa weenam brihſcham pulkeem, no gaiſa birruſchi, daudſkahrt redſejuſchi. Pirmas ſinnas par tahdu akmini-leetumums irr no Trahziyas, — ſemmes gab-bala kaſ taggad pee Turku walſts peederr un ko par Rumil noſauz, — kur tanni 462rä gaddä preekſch Kristus dſimſchanaſ, akmins

no gaiſa nokrittis. No ta laika lihds ſchim jau 40 reiſ redſehts, ka akmini no gaiſa birruſchi. Tä gaddijahs tanni 4tä Dezember 1492, Enſiſheim pilſſatä eekſch Elſas, kur akmins no gaiſa nokritte, kaſ 260 mahzinas wilke. Tanni gaddä 1672 Stalijä netahlu no Werones pilſſata, weens 200 un ohtrs 300 mahzina ſmags akmins nokritte. Daſchs gan dohmahs: kaſ nekait no wezzeem laikeem ſtahſtus ſtahſtiht, kur no teem laudim kaſ preekſch Kristus dſimſchanaſ, nedſ arri no teem kaſ 1400 woi 1500 gaddus, pehz Kristus dſimſchanaſ dſihwoja, taggad neweens wairs nedſihwo. Pee tam taggad wairs newarr aiſeet un apjautah, woi teeſa woi neeki ka toreis akmini no gaiſa birruſchi. — Schè jaſaffa: draugs mihtajs! neween ſennös wezzös laifös tahdi brihnumi notikke, bet wehl preekſch ne wiſſai dauds gaddeem laudis redſejuſchi akminaus no gaiſa krihtam. Tanni gaddä 1789, un Juli mehneſi 1790, Sprantschu-ſemme un tanni 16tä Juni 1794, Stalijä, dauds akmini no gaiſu kritte. Tapat tanni 26tä April 1803 Sprantschu-ſemme, tanni ſemmes gabbalä ko Orne noſauz kahdi 3000 akmini reiſe no gaiſa kritte. Arridsan tanni 22 Maj 1803, Wahſſemme, tanni ſemmes gabbalä ko Mehrenſauz, akmini no gaiſa birre. Chſtreikeru Keiſers pawehleja lai gudri mahziti wihtri ſcho leetu ſkaidri iſmeklejoht. See to arri drihſ iddarrija un no ta, ko atradduſchi, ſchee ta ſtahſta: „To rihtu agri bija gaiſchs ſkaidrs gaiſs, bet pulkſteen puſſzett 6 laifſ grohſijahs un palikke miglains. Tanni deenä bija patlabben ſwehdeena un laudis gabje baſniza. No nejauſchi iſdſirdeja trohſkni ka diſchgabbala ſprahgſchana, ta ka wiſſa ſemme notrihzeja un migla palikke us reiſi til beeſa, ka ne 12 ſohlus us preekſchu newarreja redſeht. Pehz tam wehl kahdas reiſes lehnaku ſprahgſchana jeb ka karra-bungu bungafſchana no tahleenes dſirdeja. Tahdu daſchadu trohſkni dſirdeami, laudis dohmaja ka karra-pulks no kahda pilſſata nahloht. Cekam ſchee wehl ta brihnodamees weens ohtram azzis ſkattijahs, warrbuht kahdas 12 werſtes tahlumä, wiſſ apkahrt mahloni gaiſa fazehlahs un tahds leetus usnahze no ka nedſ paltraffi nedſ lee-

tus = schirmis newarreja pafargabt. Leels pulks akmiau, no reeksta lihds behrna galwas leeluma, kritte ar leelu ruhlfchanu un fwilpefchanu no gaisa. Zitti no scheem akmineem, kas no 1/2 lohtes lihds 6 mahzinahm smaggi bija, kritte teefcham stahwu, zitti ka ar lihku mu mestri eeflihi us leiju. Dauds laudis schohs brihnumus redseja un tohs nokrittufchus akmiaus wehl firtus atradde. Dauds no teem leelakeem akmineem bija smagguma deht zaur to kritteenu lihds diwi pehdahm dsilli semme eespeedufchees; jo masaki kas pehzal birre, palikke wirs semmes ka krusfas graudini.

Schee no gaisa birruschi akmiai eefschâ wifs zauri pelleki un smilltaini un no ahra puffes ka ar spohschu tschaumalu pahrwilkti. Dauds no scheem akmineem bija tahdas weetas' krittufchi kur tohs wiffus newarreja fawahlt, bet tomehr til dauds bija falassiti, ka tee wiffi kohpâ 14 pohdi wilke. Sefchas lihds astonahm minutehm pagahje lihds tas akmiau leetus nostahjabs. Pehz kahdahm stundahm arri ta migla nosudde un puffsdeenâ bija laiks til rahms un flaidrs, it ka kad ne kas nebuhtu notizzis."

Preeksch kahdeem 35 gaddeem arri pee mums netahlu no Ribgas, Likena pagasta akmiau-leetus lije, no ka Masings mums flaidratu sinu dohd, ta stahstidams: „Tanni 30tâ Juni 1818 pulksteen 6schôs waklarâ, kur faule wehl augstu pee debbes spiheje, nahze no wakkara puffes leela ugguniga lohde kas gaisa us rihta puffi ffreedama pahroleeku ahtri us preekschu schahwahs. Schi lohde isfattijsahs farkana ka nodedsinata dselse un bija til leela ka pilna appata mehness. Pehz tam isdsirdeju gaisa trohlfni, it ka dischgabbalu schaufchanu kas pamasam ar lehnaku ruhlfchanu un pehdigi it ka ar breefnigas aukas krahlfchanu un wehja fwilpefchanu nobeidsahs. Tad sahze tuhdat krusfa birt, bet ko dohmajet kahda krusfa? Ukmintini, zitti ka swirgsdes graudini, zitti ka sirni un zitti ka puppas no gaisa kritte. Diwi wihri kas feenu plaujohit tanni brihdi plawâ gaddijahs, eeraudfija netahlu spoiles gallâ leelu akmiai no gaisa krihtam, kas til smags bija, ka tas zaur to kritteenu lihds puffi sem-

mè eegrimme. Na tam bija wehl dauds zitti strahdneeki fanahlfufchi scho brihnifchku akmiai apluhloht, kas til karsts bija ka tam ne pirfstu peelikt newarreja. Kahdas 24 werstes no schihs weetas, arri dauds laudis laukôs strahdadami tohs paschus brihnumus ka Likenu pagasta laudis, gaisa redsejufchi. Bes tam tee juhrmallâ buhdami wehl redsejufchi, ka ittin leels akmiaus no gaisa krittis un juhrâ eegahsees, kas warr buht lohti karsts bijis; jo pehz tam tanni weeta wifs uhdens sahjis wahritees un kuhpedamôs wilkôs greestees.

Bet kas schee akmiai irr, kur wiiai zellahs un ko wiiai nosihme? to ir paschi augsti mahzeti laudis mums newarr ittin flaidri isstahstihit. So schee ir wiiai fakka: Deewa gudriba effohit dauds augstaka ne ka wiiau gudriba. Bet kautschu wiiai no scheem akmineem ne ko flaidri newarr apleezinahit, tad tee tomehr jau us daschadu wihfi par winneem spreedufchi un tohs paschus daschâs grahmatas aprakftijufchi, no ka mehns warrbuht zittâ reisê lassitajam wairak stahstifim.

10. Leetus ar ko wardes no gaisa kriht.

Kautschu laudis daudsfahrt no tahda warduleetus runna, tad tomehr warr sazihit, ka gan neweens pats ar sawahm azzim nau redsejis, ka wardes no gaisa kriht. Tadeht mehns dohmajam scho leetu ta isstahstihit. Tas mums wiffseem sinnams ka wardes faufâ waffarâ woi leelâ karstumâ meschôs, purwjos un miklâs weetas behg un ta sahlê, fuhnâ un lappâs eeleenka tahs ne redseht nedabbu. Bet ja Deews leetu dohd tad atkal wiffas wardes no sawahm fleppenahm allahm ahra leen un flapjâ sahlê mekle atspirdsinatees. Ja tad kahds meschâ buhdams no nejaufchi dauds wardes eerauga, tad tas dohma ka schihs lihds ar leetu no gaisa nolijufchas. Usmanigs zilweks gan tuhdat ta nedohmahs, bet raudsihs papreeksch to leetu flaidri ismekleht, grahmatas lassihit kur no tahdahm leetahm rassistis woi arri ar zitteem mahziteem wihreem par to isrunnatees. Bet kas ne wihfcho prahitu zillaht, tas paleek pee ta, un tizz to, kas wiinam tanni brihdi prahitâ eefchaujahs.

Veetus-mahkonas ne kas zits newaid ka tiffai lohti masas un weeglas uhdens lahsites jeb uhdens-garraini un tadeht tahdas mahkonas neds affins, neds sehwele, neds arri wardenes warr atrastees. Wirs semmes irr dauds kalnu kas pulku augstaki ne ka tahs semmas mahkonas un kas us tahdu kalnu kapp, tam arri zaur tahm mahkonahm kas pee kalna gaddahs, zauri jaeet. Zaur tahdahm mahkonahm sawus zekku staigadams winsch zittu ne ko neredt, ka tiffai miglainu gaisu wifs aplahrt. Ja tanni brihdi kur winsch ta zaur mahkonu miglu breen, pehrkons un sibbins gadditohs, tad tam pehrkona ruhshana un sibbens schaudischanahs ne wirs galwas ka pee mums, bet appatsch kahjahm buhtu. Das pateesi lohti jautla isstattischanahs, ja mehs kalna galla stahwedami tahs beesas mellas mahkonas pee faules spihduma no augscheenes apluhkojam.

11. Zeppuru = leetus.

Pa wissam jo smeeklains irr schis stahsts, kur teiz ka kahdreis saldatu zeppures no gaisa birruschas. Te schaujahs prahta dohmaht ka buhs gaisa karsch bijis un tur ne ta ka pee mums saldatus paschus, bet tiffai winneem zeppures no galwahm schahwe. — Bet klau-saitees papreefsch scho stahstiau: No kahda masa pilskata Wahzemmē bija namneeks isgahjis sawu wihnakalnu apluhkoht. No nejauschi fazehlahs wehisch, no tablenes dsirdeja pehrkonu ruhjam un leela tumscha mahkona aplahje debbes welwi. Sekam muhsu namneeks attappe paspahni mekht, leetus jau bija klah. Bet kahds leetus! schē nelije wis uhdens pilleeni neds arri kruffa birre bet leels pulks zeppuru no gaisa kritte. Ja schē buhtu dauds laudis bijuschi, teem wisseem buhtu wehisch jaunus zeppures pahrneffis. Wifs tas klajums palikke ittin melns no zeppurehm un tas namneeks warreja sewim to labako ismekleetes, galwa likt un us mahjahm eet. Zeppurneeki tanni widdu pateesi gan ne preezajahs par tahdu leetu kur zeppures simteem un tuhstoscheem no gaisa kritte. — Bet kur schis zeppures gan bija zehluschahs? To

tuhdat stahstisim. Pehz pahru deenahm dab-buja dsirdeht ka tanni brihdi kur tahs zeppures lija, ohtra pufs kalna saldatu pulks gahjis kur breefmigs weefuls azzumirkli wisseem saldateem zeppures no galwas norahwis un ohtra pufs kalna aisneffis. Woi tas ta teescham notizzis, to nesinnam, un arri gan lehti netizzem.

12. Ka zaur rakstischanu sinnu dohd.

Ja weenu jeb ohtru no muhsu lassitajeem tahsch zeksch no mihteem sawejeem fweeschumā aisweddis, tad gan katurreis, ta wiina ka arri to mahjas palikkuschu firdis, karsta ilgofchanahs zekahs. Zehws un mahte gribb labprahnt sinnaht ka behrniineem fweeschumā klahjahs un behrni atkal tapat no mihteem wezakeem sinnu gaida. — Arri draugs par draugu un rads par raddu no firds preezajahs, kad tas no wiina grahmatu jeb zittu kahdu wehsti dabdu. Tadeht kas pats rakstih mahjizes, sawas dohmas rakstita grahmatā draugam wai raddam tahlumā warr aisfuhtht; bet kas pats rakstih neproht, tas kahdu pasihstamu luhds, lai wiina weeta to grahmatu rakstihu. Lai nu tas kas grahmatu fuhtha, pats raksta woi zittam rakstih leet, abbeja wihse winnam dohmaschana waijadsiga; jo tiffai tahs dohmas spehji to bohstabu dsihwu padarriht. Ja grahmatas rakstitajs bes dohmahm un bes gaischas pahrlischanas raksta, tad eet ta, ka mehs to pee dascheem muhsu, wehl mas mahziteem kaintineem redsam, kad tee saweem raddeem saldatu deenesta grahmatas fuhtha. Tahda grahmatā daschreis no eefahkuma lihds pascham gallam, gandrihs zittu ne ko neatrohn, ka tiffai dauds labbas deenas fuhthitas. Tahda, bes dohmahm rakstita grahmatā irr gan drihs ka wistas kladsinachana. No wistas mehs ne ko labbaku ne warram gribbeht, jo winnu neturram dseedaschanas, bet pautu deht. — Bet no zilweta, ko Deews pehz sawu gihmi un lihdsibu us prahta zillaschanu raddijis, mehs teescham zittadu dseejmu warram gaidiht. So tadeht Deews zilwetu wisseem zitteem raddijumeem par kungu

un fehnixu irr pazehlis; tadeht Deews winna garru ar debbes gaismu puschkojis. Lohps jau pee raddischanas to waijadfigu dabbas-gudribu dabbusis, kas, ka eedehtihis likkums, bes wiffas mahzibas winnu pee tam speesch un dsenn, kas pee winna dsihwibas usturrefchanas waijadfigs. Tadeht putnisch bes mahzibas skunfigu ligdu buhwe un kad auksta seema klahu nahf, us fittakahm semmehm dohdahs. Tur pretti masa behrnina garra spehli ka snausdami dufs, lihds winnus zaur skohlu un mahzibahm mohdina un jo agrati mehs to garra tihrumu sahkam kohpt un apstrahdaht, jo labbas auglus winsch mums nefs. Kautschu Deews wiffem naw weenadu garra spehlu dahwinajis, tad tomehr daudsreis redsam, ka zaur ustizigu kohpchanu no masa wahja graudina jauts kupls kahks isaug, turpretti no labbas fehlas nekahdu preeku neredsam un kweeschu weeta tikkai smilzas un kohkatus atrohnam. — Teshwi un mahtes ne peemirstet ka Deews juhs sawa augtu un pukku dahrsa par dahrsneekem derrejis! Zums peenahkajs juhsu behrnixus jau no masahm deenahm ta kohpt un mahziht, ka lihds ar winnu meesu, arri winnu garra spehli aug un wairojahs. Behrnixu jau no pirmas jaunibas us dohmaschanu jamahza un jaeraddina un wiffas tahdas jautaschanas kas bes dohmahm zehluschahs, prahigeem wezakeem jarauga behrneem noraddinaht. Ja gaddahs ka behrns par tahdu leetu jauta ko tas pats bes pamahzischanas warretu sinnaht un fapraft, neklahjajs wezakeem tuhdat winnam to paschu isstahstih. Tahda weeta labba jafakka: apdohma pats mihtajs behrnin, tad tu bes mums atraddisi ko kahroji. Bet kur behrna prahs to leetu nepareisi faproht, wezakeem winnam palihga jasteidsahs un wifs skaidri jaisstahsta, bet ir tad us tahdu wihs, ka behrns pee tam dauds woi mas arri pats dabu dohmaht un galwu lausih. Kas ta sawu behrnixu audsinahs, tas driht to preeku baudih ka tas masinajs pee meesas augdams jau arri sawus garra spehkus pamalam eefahks bruhkeh; un daschs feschu gaddu puiachelis ohtram jau 9 gaddi wezzam flinkam launu padarrihs. To jau deesgan effam red-

sejusch, ka tur, kur behrneem us wiffahm neeku jautaschanahm trauz atbildeht, tee paschi lehti nefahf dohmat, bet ar ween jo wairaf mulkiski, pehz tahdahm leetahm jauta, kur ta atbildeschana jau patti no sewis faproh-tama. Dascheem wezakeem wehl tahds launs eeraddums ka tee no firds par to preezajahs, ja masajs weena gabbala, bet it ka bes prah-ta pehz ehrmigahm leetahm waiza. Ja behrns sirgu reds, kam winnam tad wehl japrafta: woi sirgam 4 kahjas? jeb ja tas wehrsi reds; woi wehrsim diwi raggi? u. t. j. p. Mahzi arri tawus behrnixus jau pee laika us tahm leetahm labbi usmanniht kas winnam turwuma. Zaur to behrns mahzajs weenu leetu no ohtras schkirt, un tahs lihdsigas weetas ihpafchi wehra likt. Tahda usmannischana muhsu garrigas azzis weenumehr jo gaischas padarra, tapat ka muhsu meefigus azzis ar ween jo tahlati reds, ja mehs daudskahrt tahlas leetas apluhkojam. Ur muhsu garrigahm azzim mehs dauds tahlat ne ka ar muhsu meefigahm azzim warram redseht; un wifs pastahwigs preeks un labbums mums ne no meesas, bet no garra spehkeem zekahs. Ja usmannigs sehns waffara lohpu pulzimu gannes dsenn, tad tas gan ik us sohli simts brihnischigis raddijumus eerauga. Pee ik katra kohka sarrina, pee katra pukkites, pee katra tahrpina, taurina un kukainischa, tam ne isfkaitami jauni brihnumi parahdahs. Unzik wairaf brihnumus winsch wehl atraddih, ja winsch pee scheem wiffem tohs skunfigus lohzeikus un winnu daschadu dsihwes wihs tuwati apluhkohs! — Kas warr to besgalligu spehlu un gudribu pilnam fapraft, kas wiffas schih leetas raddija un ta eedallija, ka pawaffara kad sneegs nogahjis un laipnigi faules starri fahaluschu semmi atkaufejusch, sakka sahle un daschadas pukkites dihgst un plaukst! Kas no masa pumpura seelas skaitas seedu lappinas spehjtaihht un lagsdigallu jankus meldixus mahza. — Deewa schelliga paspahrne arri tohs wiffu masakus kukainischus, kas ka puttekti tuhstoscheem wirs weenas kohka lappas mudschinahs, us ihpafchu wihs no badda un aukstuma isfarga.

Arri ja behrns pirmureis pilfata nahf

tas us weenreis neisffaitamas jaunās leetas eerauga. Bet tahds behrns kas nau usmahzihšs wiffu ar prahtu un apdohmu apluhloht, tanni wiffu jaukā pilfatā, kā fivens maischeli, fnausch un mas azzis us augfchu pazekt. Buhstu tahds arri mahziješs grahamatā lassihst, tad winsch tomehr tiffai wahrduš lassitu un ne ko no ta ne sinnatu ko tas grahamatas rakstijajs winnam gribbejis stahstihst. Un kadeht? tadeht ka lassitajš pawiffam bes apdohmaschanas lassijis. — Us weenreis nahst tad tas laifs fur tahdam jauneklām pahstarošs jaeet. Roschelojams irr tad tas mahzitajš kam ar tahdu ne usmannigu sehnu jadarbojahs, kam tā fakloht, schinni ehrlschku un dadfchu pilnā firdi kā plehfums japlehsch, lai to dahrgu Deewa wahrda fehflu warretu eeseht. So, ka lai tas graudinsch dihgst, kas wirs afminā woi us fakaltufchu semmi krittis un kam ne kahda mikluma newaid? Un kad Zuhš tad arri, mahzitajš ar ffohlmeisteru, no rihta lihds walfkaram puhletohs, tad juhs tam, mahzibu ar leefchanu neeeleefet un tahdu traufu kam stipra dibbena newaid ne lehti peepildiseet. — Kas no behrna deenahm, bes mahzibas usaudfšis, tas, kautfchu zilwela wahrdu nefs, tomehr nefinn kadeht Deews winnu par wiffem zitteem raddijumeem augstaki zehlis un ar gaischu prahtu un nemirfhamu dwehfeli pufchkojis. Tahds pee juhfu mahzibam mutti paplehtis, tiffai juhfu wahrduš dsird, bet winna garra aufis un azzis weenumehr zeetas paleef. Un kad tas arri fawas neddetas behrnu mahzibā bijis un kā peeaufšis jauneklis eefwehtihšs kluis, pehz winna garrigas buhfchanas tas tomehr kā mutkis behrninsch usluhlojams.

Bet mehs gribbejam no rakstifchanas runnabt. Ja rakstijajs bes usmannifchanas un apdohma rakfio, winsch ne kad taktif ne teef, ka tiffai lihds faru

„daufs labbu deenu“ fuhstifchanu. Winnam ne kas galwā newaid fakrahts, no ka tas warretu nemt, us papibri list un arri zitteem lihdsallihst. Zif daufs no muhfū jaunsteem, raddeem un draugeem faldatu deenesā tablās fwefchās semmēs aiseet un fimšs jaunās un brinifchās leetas reds, no ka tee leelas grahamatas teem fawejeem warretu rakstihst, ja tee tiffai prahtu, kā peenahfahs wiffu labbi pabrdohmabt, falift un istahstihst. Wifs ko mehs no fwefchabim semmehm sinnam un mahjamees, nahf no grahamatahm, ko prahtigi reiffneeti rakstijufchi. Ja nu arri fbee tiffai ar daufs labbu deenu fuhstifchanu fawas grahamatas buhtu peerakstijufchi, tad mehs no wiffa ta, kā tur eet un fo tur strahda, ne kahdu finnu ne dabbutu. Tadeht leez labbi webrā. It kā ffohderis, eefam tas wadmālu preefsch biffahm fagreesch, ar krihtu tahs greeschamas weetas apfihme un tohs wajjadfšigs gabbalus pehz no nemta mebra galwā aprelfina, tā tew arri, eefam grabmatu fahz rakstihst, wifs labbi ja pahrleef un jaapdohma, fo tu teem fawejeem gribbi rakstihst un kā tu winnem to wiffu ar ffoidreem un faprotameem wahrdeem warri istahstihst. Un ja tu arri patš rakstifchanu neeffi mahziješs un zaur zittu rakstihst leezi, irr tad tew gallu no galla, labbi japhleef, it kā, kad tu fawam draugam jeb raddam tahlumā, kahdu p-fakku woi stahstina gribbetu stahstihst. Tā labbi wiffu pabrdohmajis, nemm tad spalwu un papibri un fahz rakstihst; jo ffoidraf tu wiffu buhf pabrlizzis, jo labbafi tawa rakstifchana weiffes. Pehz tam to grabmatu pabrlassifams, tu tuhdat redsest, woi wiffu fo gribbeji, buhf usrakstijis, un ja tad wehl kas iruhst, fo warr klabt peerakstihst. Tadeht irr labbi, papreefch us zittu fahdu papibra loppu wiffu kas wajjadfšigs farakstihst, tad zaurlassihst, pabrabbobt un pehdigi us zittu ffoidru papibri ar fnuffeem un weegli lassameem bohstabeem wiffu norakstihst. — Ir wiffu to, fo lihdi schim stahstijam, tiffai tohs pamata afminas gribbejam eegrohstihst, wirs fo tad fo turpmat — ja Deews fcho darbu fwehtihšs, ar winna walihgu pefchu to ehtu buwestim. So, gohds un flwa tam scheligam debbfefu Tehwam! — ftds laifšs jou arri muhfū tautas tautais jo wairaf p-hz mahzibahm un prahta apgoifmofchanas dsennahs, un mehs zerrefam, ka tahdi kas teem augfchā minneem, garrā fuppreem lihdsinajahs, ar ween fo rettaki palifs.

(Paleef puffe.)

Lappu rahditajš. I. Jhfa pamahzifchana par pasauli. 3. Gahjejas-fwaigšnes 78 lappā. — II. No daschadeem fwehreem un fwefchahm semmehm. 14. Kalna-fajas 84 l. 15. Wallfims 87 l. 16. Sfandes falla 90 l.; 17. Kurnis 93 l.; 18. Londones pilfsars 94 l.; 19. Londones leelajš pastarams 95 l.; 20. Landis kas peidedami grahamatas nefs 98 l.; 21. Sibraltars 100 l. III. Skunstes darbi. 7. Tunnels Londones pilfsatā 102 l.; 8. Dfelses-jetti 106 l.; IV. Derrigas mahzibas. 7. Kā zilwefus kas pakahrufchees buhs raudstihst atdfšhwinahst 110 l.; 8. Kā tahduš zilwefus jaglahbi kas twaitā neschapufchi 111 l.; 9. Afminā-leetus 112 l.; 10. Leetus ar fo wardes no gaisa kriht 113 l.; 11. Seppuru-leetus 114 l.; 12. Rā zaur rakstifchana finnu dohd.

Brihw drikkht pehz tahm eefch likkumeem nospreestahm finnahm. Rihgā, 6tā April mehn. deenā 1855tā gaddā.
Dr. G. G. Monierāfn. Drikkijamu grahamatu pahrufchatais

